

Komparativna analiza financijske isključenosti u odabranim zemljama Europske unije

Benić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:407474>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Financije

**KOMPARATIVNA ANALIZA FINANCIJSKE
ISKLUČENOSTI U ODABRANIM ZEMLJAMA EUROPSKE
UNIJE**

Diplomski rad

Ivana Benić

Zagreb, rujan 2020.

Ekonomski fakultet

Financije

**KOMPARATIVNA ANALIZA FINANCIJSKE
ISKLUČENOSTI U ODABRANIM ZEMLJAMA EUROPSKE
UNIJE**

**COMPARATIVE ANALYSIS OF FINANCIAL EXCLUSION IN
SELECTED COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION**

Diplomski rad

Ivana Benić, 0067530813

Mentor: Doc. dr. sc. Dajana Barbić

Zagreb, rujan 2020.

IVANA BENIĆ

Ime i prezime studenta/ice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je DIPLOMSKI RAD

(vrsta rada)

isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Zagrebu, 23.9.2020.

Benić

(potpis)

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja.....	1
1.3. Sadržaj i struktura rada	2
2. FINANCIJSKA ISKLJUČENOST.....	3
2.1. Pojmovno određenje i pokazatelji financijske isključenosti	3
2.2. Uzroci financijske isključenosti	10
2.3. Posljedice financijske isključenosti	13
2.4. Ranjive skupine stanovnika	15
3. ANALIZA FINANCIJSKE ISKLJUČENOSTI U ODABRANIM ZEMLJAMA EUROPSKE UNIJE.....	18
3.1. Hrvatska.....	18
3.2. Češka	22
3.3. Poljska	26
3.4. Bugarska	30
3.5. Njemačka	33
3.6. Španjolska.....	37
4. STRATEGIJE I INSTRUMENTI SMANJENJA FINANCIJSKE ISKLJUČENOSTI.....	43
5. ZAKLJUČAK	47
LITERATURA	49
POPIS TABLICA.....	51
POPIS GRAFIKONA.....	51
ŽIVOTOPIS.....	53

Sažetak

Financijska isključenost predstavlja isključivanje određenih skupina ljudi s financijskog tržišta kojima je posljedično ograničen pristup osnovnim financijskim proizvodima i uslugama. Problem financijske isključenosti prisutan je u razvijenim i nerazvijenim zemljama. U današnje vrijeme, posjedovanje transakcijskog računa normalna je pojava, međutim i dalje postoje ugrožene skupine kojima je pristup osnovnim financijskim uslugama poput posjedovanja transakcijskog računa, pristupa umjerenom iznosu kredita, mogućnosti osiguranja imovine, financijskog savjetovanja ograničen, a to u konačnici može predstavljati barijeru ekonomskom i socijalnom razvoju pojedine zemlje. Cilj rada je definirati financijsku isključenost kao problem koji pogađa sve zemlje u većoj ili manjoj mjeri, navesti uzroke i posljedice financijske isključenosti, analizirati pokazatelje financijske isključenosti u odabranim zemljama Europske unije i usporediti navedene statističke podatke među zemljama te navesti strategije i instrumente smanjenja financijske isključenosti.

Ključne riječi: financijska isključenost, financijske usluge, financijski ugrožene skupine, strategije smanjenja financijske isključenosti

Abstract

Financial exclusion is the exclusion of certain groups of people from financial market who are consequently restricted from accessing basic financial products and services. The problem of financial exclusion is present in developed and undeveloped countries. Nowadays, owning transaction account is normal occurrence, but there are still vulnerable groups of people whose access to basic financial services such as owning transaction account, access to moderate amount of credit, possibility of securing property, financial consulting is restricted and that can be barrier to the economic and social development of a country. The purpose of this paper is to define financial exclusion as a problem that affects all countries to a greater or lesser extent, outline the causes and consequences of financial exclusion, analyze the indicators of financial exclusion in selected countries of the European Union, compare statistical data among countries and outline strategies and instruments for reducing financial exclusion.

Key words: financial exclusion, financial services, financially disadvantaged groups, strategies to reduce financial exclusion

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog diplomskog rada je financijska isključenost. Financijska isključenost problem je s kojim se suočavaju sve zemlje, neke u manjoj, a neke u većoj mjeri. Pojam financijske isključenosti pojavio se zbog ograničenog pristupa osnovnim financijskim uslugama kao posljedica zatvaranja bankovnih podružnica. Financijska isključenost predstavlja ograničen pristup i nemogućnost korištenja osnovnih financijskih proizvoda i usluga određenim skupinama stanovništva kao što su osobe s niskim primanjima, samohrani roditelji, invalidi, nezaposlene osobe, umirovljenici, stanovnici teško dostupnih područja. Smatraju se ranjivim skupinama stanovnika diskriminiranim od strane banaka, a s obzirom da je bankama glavni cilj ostvarenje što je moguće većeg profita, građani koji nemaju dovoljno sredstava ni za osnovne životne potrebe za banke predstavljaju izvor nesigurnosti te im nisu profitabilna klijentela. Financijske usluge danas su dio svakodnevnice s obzirom da većina ima bankovne račune i kreditne kartice, a krediti kao financijski proizvodi uvelike olakšavaju ljudima da prebrode razdoblja kada im rashodi premašuju prihode. Stoga, nemogućnost pristupa osnovnim financijskim proizvodima i uslugama u konačnici dovodi do siromaštva te predstavlja barijeru socijalnom i ekonomskom razvoju.

Cilj ovog rada je ukazati na problematiku financijske isključenosti, objasniti njene uzroke i posljedice, analizirati financijsku isključenost u odabranim zemljama Europske unije te usporediti podatke među zemljama i posljednje, navesti strategije i instrumente smanjenja financijske isključenosti.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

U ovom radu korišteni su sekundarni izvori podataka, prikupljeni pretežno iz strane, ali i domaće znanstvene i stručne literature; znanstvenih i stručnih knjiga i članaka te relevantnih internetskih

stranica i dostupnih baza podataka. U radu su korištene metoda deskripcije, metoda sinteze, analize, klasifikacije i metoda komparacije.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Rad je podijeljen na pet dijelova. Prvi dio je uvod u kojem se navode predmet i cilj rada, metode prikupljanja i izvori podataka te sadržaj i struktura rada. U drugom dijelu govori se o financijskoj isključenosti, gdje se navode pokazatelji financijske isključenosti, objašnjavaju uzroci i posljedice financijske isključenosti te daje uvid tko su ranjive skupine stanovnika. U trećem dijelu analizira se financijska isključenost u odabranim zemljama Europske unije, a to su: Hrvatska, Češka, Poljska, Bugarska, Njemačka i Španjolska. Također, treći dio prikazuje statističke podatke vezane uz pokazatelje financijske isključenosti za pojedinu zemlju, a potom prikazuje usporedbu tih podataka među odabranim zemljama. U četvrtom dijelu analiziraju se strategije i instrumenti smanjenja financijske isključenosti. U petom dijelu izneseni su glavni zaključci provedenog istraživanja.

2. FINANCIJSKA ISKLJUČENOST

Financijska isključenost označava isključivanje određenih skupina stanovništva s financijskog tržišta kojima je posljedično ograničen pristup osnovnim financijskim proizvodima i uslugama. Financijska isključenost kao problem nije prisutna samo u nerazvijenim već i u razvijenim zemljama.¹

2.1. Pojmovno određenje i pokazatelji financijske isključenosti

Pojam financijske isključenosti prvi se puta javlja 1993. godine zbog zabrinutosti oko ograničenog pristupa bankovnim uslugama, koji je nastao kao posljedica zatvaranja bankovnih podružnica. Tijekom 90-ih godina prošloga stoljeća pojam financijske isključenosti počeo se širiti s obzirom da su poteškoće s kojima su se počeli suočavati neki dijelovi društva postale sve uočljivije.²

Financijska isključenost poznata kao financijska ekskluzija označava diskriminaciju prema određenim kategorijama stanovništva, manjim poduzetnicima kojima je posljedično ograničen pristup bankovnim uslugama kao što je nemogućnost korištenja bankovnih kredita te mnogi drugi. Financijska isključenost pojavila se kao dio većeg problema, a to je socijalna isključenost velikih dijelova stanovništva. Najpreciznije rečeno, financijska isključenost označava isključivanje određenih skupina stanovništva s financijskog tržišta, najčešće socijalno ugroženih skupina kojima je posljedično ograničen pristup osnovnim financijskim uslugama kao što su krediti banaka, korištenje usluga platnog prometa, otvaranje tekućih, štednih i drugih osnovnih bankovnih računa. Najčešće diskriminirane skupine od strane banaka su osobe s niskim prihodima, nezaposlene osobe ili osobe čiji radni odnos nije siguran. Nadalje, često diskriminirani su invalidi, osobe koje su pripadnici nacionalnih manjina, samohrani roditelji, umirovljenici, studenti, osobe niskog obrazovanja, stanovnici lose razvijenih ili teško dostupnih lokacija te osobe koje nisu informatički pismene.³

¹ Stojanović, A., Leko, V. (2011) Modeli financiranja namjena koje sadrže javni interes: financijska isključenost. Grafit-Gabrijel d.o.o. Zagreb, str. 23

² Anderloni L., Bayot B., Bledowski B., Drozdowska M., Kempson E. (2008) Financial Services Provision and Prevention of Financial Exclusion, European Commission, str. 9

³ Stojanović, A., Leko, V. (2011): op.cit., str. 23-24.

Financijska isključenost kao problem nije prisutna samo u nerazvijenim zemljama već postoji i u najrazvijenijim zemljama samo što se razlozi njene pojave među razvijenim i nerazvijenim zemljama razlikuju. Može se reći da je financijska isključenost u većoj ili manjoj mjeri prisutna u svakoj zemlji, odnosno da u svakoj zemlji postoji određen broj ljudi koji ne koriste osnovne financijske usluge.⁴

U nerazvijenim zemljama financijska isključenost nije nikakvo iznenađenje s obzirom da su financijski sektori slabo razvijeni, a siromaštvo i socijalne neprilike su uobičajena pojava. Dakle, u nerazvijenim zemljama financijska isključenost javlja se kao posljedica čestih financijskih kriza, slabo razvijenih bankarskih sektora kojima su na čelu banke, a prate ih druge financijske institucije kao što su štedne banke, stambene štedionice, investicijski te novčani fondovi. Također, među razlozima financijske isključenosti u nerazvijenim zemljama su mali broj banaka, teška dostupnost poslovnih jedinica, nedovoljna financijska regulacija kao i nedovoljno razvijen sustav kontrole i nadzora financijskog sektora. Financijskoj isključenosti pridonosi visoka nezaposlenost tamošnjeg stanovništva, ali i niska razina dohotka i štednje radno sposobnog stanovništva.⁵

S druge strane, u razvijenim zemljama financijska isključenost javlja se kao posljedica ponašanja financijskih institucija, posebno banaka koje namjerno ograničavaju pristup financijskim uslugama određenim skupinama stanovništva. Vlasnici banaka zbog sve izraženije konkurencije između banaka, ali i nebankovnih financijskih institucija forsiraju ostvarivanje što je moguće većeg profita, a to u najvećoj mjeri ostvaruju kroz smanjivanje troškova i to ograničavanjem pružanja financijskih usluga određenim grupama.⁶

Međutim, u svim razvijenim zemljama transakcijsko bankarstvo kao i posjedovanje bankovnog računa smatra se dijelom svakodnevnice koja potom omogućuje pristup širim gospodarskim mogućnostima i smanjuje rizik siromaštva do kojeg može doći zbog nemogućnosti primanja plaća, plaćanja pomoću kartica i slično. Jedna od osnovnih financijskih usluga je pristup kreditima s obzirom da je kredit važan financijski instrument koji omogućava pristup određenim dobrima i uslugama u slučaju kada osobni rashodi premašuju prihode, odnosno kada je raspoloživi dohodak manji od troškova. Stoga, nemogućnost korištenja kredita kao jednog od

⁴ Stojanović, A., Leko, V. (2011): op.cit., str. 24

⁵ Ibid., str. 24

⁶ Ibid., str. 24-25.

osnovnih financijskih usluga dovodi u pitanje mogućnost pristupa drugim gospodarskim mogućnostima te pridonosi rastu siromaštva i nezadovoljstva pojedinca, odnosno skupine koji nemaju pristup kreditu. U konačnici, grupe ljudi koje nemaju mogućnost korištenja kredita posežu za drugim načinima pozajmljivanja novca, najčešće po izrazito visokim kamatnim stopama što može dovesti do prezaduženosti i niza problema koje prezaduženost povlači za sobom.⁷

Dakle, može se zaključiti da se u nerazvijenim zemljama financijska isključenost javlja kao posljedica siromaštva i socijalnih okolnosti, dok je u razvijenim zemljama posljedica djelovanja financijskih institucija, potaknutih od strane njihovih vlasnika koji su izrazito fokusirani na ostvarivanje što je moguće veće zarade i time određenim grupama stvaraju barijere za korištenje financijskih usluga.

Financijska isključenost javlja se u različitim oblicima⁸:

- 1.) Reduciranje broja poslovnica, skraćivanjem radnog vremena ili čak njihovim zatvaranjem u slabije razvijenim dijelovima i područjima gdje prevladava siromašno stanovništvo. Na taj način financijske institucije, u prvom redu banke smanjuju svoje troškove, ali i uskraćuju osnovne financijske usluge svojim stanovnicima i time povećavaju rizik od siromaštva;
- 2.) Zamjena "šalterske" distribucijske mreže novijim i jeftinijim bankarstvom koje se temelji na informatičkoj tehnologiji. Novije i jeftinije bankarstvo naziva se internet bankarstvo koje predstavlja barijeru slabije obrazovanim i informatički nepismenim građanima budući da se ne znaju služiti računalima. Osim navedenog, izbjegava se postavljanje bankomata u rubnim dijelovima grada, odnosno nesigurnim područjima što opet u konačnici ograničava tamošnjem stanovništvu pristup takvoj vrsti usluge;
- 3.) Podizanje kreditnih standarda i stroži kreditni uvjeti bankama omogućuje sigurnije poslovanje bez izlaganja visokim rizicima, dok s druge strane takvi standardi i stroži kreditni uvjeti onemogućuju odobravanje kredita osobama s niskim prihodima, osobama s nesigurnim radnim mjestom, nezaposlenim osobama, samcima, umirovljenicima, primateljima socijalne pomoći i

⁷ Svedrec, A. (2015) Analiza pokazatelja financijske isključenosti u svijetu. Diplomski rad. Zagreb: Ekonomski fakultet, str. 3-4.

⁸ Stojanović, A., Leko, V. (2011): op.cit., str. 25-26.

svima onima koji za banku predstavljaju neki oblik rizika koji može ugroziti konzistentnost njezina poslovanja;

4.) Standardizacija maloprodajnog bankarstva poput računalnih credit scoring modela koji se koriste kod rješavanja kreditnih zahtjeva građana, izdavanja kreditnih kartica, bankama uvelike pomaže kod kvalitetnijeg poslovanja i upravljanja rizicima, ali pritom određene grupe ostaju oštećene budući da automatizirani postupci kreditne selekcije obeshrabruju građane da ga uopće i zatraže;

5.) Uskraćivanje prava na osnovne financijske usluge kao što je pravo na otvaranje tekućeg računa osobama koje nemaju stalan prihod, studentima, učenicima. Banke takvo uskraćivanje indirektno provode kroz propisivanje minimalnog prometa na računu, visokih naknada i provizija čime u samom početku odbijaju određene skupine koje ne zadovoljavaju propisane standarde i one koji si jednostavno ne mogu priuštiti podmirivanje visokih naknada, odnosno provizija za preuzetu uslugu;

6.) Uskraćivanje prava na temeljne financijske usluge, tj. pojava financijske isključenosti zbog spolne, vjerske, rasne, dobne diskriminacije ili bračnog statusa.

Za razliku od financijske isključenosti, financijska uključenost predstavlja širok pojam koji označava jednostavnost pristupa i dostupnost osnovnim financijskim uslugama za sve članove gospodarstva.⁹

Kada se govori o financijskoj isključenosti važno je razlikovati dobrovoljnu financijsku isključenost od nedobrovoljne. Dobrovoljno financijsko isključivanje proizlazi iz odluka stanovništva ili poduzeća o korištenju, odnosno ne korištenju financijskih usluga zbog toga što nemaju potrebe za takvim uslugama ili postoje kulturni, odnosno vjerski razlozi. S druge strane, nedobrovoljno financijsko isključivanje ne proizlazi iz osobnih odluka pojedinaca ili poduzeća već je nametnuto od strane financijskih institucija, a razlozi zbog kojih financijske institucije ograničavaju korištenje financijskih usluga određenim skupinama, a koji su i ranije u radu

⁹ Mercado, R., Park, C. (2018) Financial inclusion, poverty and income inequality, *The Singapore Economic Review*, 63 (1), str. 185-186.

navedeni su nedovoljni prihodi, nezaposlenost, nesigurnost radnog mjesta te ostali razlozi zbog kojih su banke primorane na takve korake kako bi zaštitile sigurnost svog poslovanja i ogradile se od potencijalnih rizika. Sukladno tome, politike bi svoj fokus trebale usmjeriti na nedobrovoljnu isključenost budući da se ona može na odgovarajući način smanjiti ili čak riješiti provođenjem raznih ekonomskih programa i politika koje bi kroz neko vrijeme djelovale u smjeru povećanja razine prihoda te ispravka tržišnih nedostataka i nesavršenosti.¹⁰

U brojnim radovima fokus je upravo na ulozi financijskog pristupa u smanjenju siromaštva i nejednakosti dohotka pa su sukladno tome postavljeni temelji o važnosti financijske uključenosti za održiv razvoj.¹¹

Financijski uključeni pojedinci, odnosno svi oni koji imaju pristup financijskim uslugama mogu jednostavnije proslijediti novac članovima u inozemstvu, mogu si priuštiti kupovinu roba i usluga većih vrijednosti poput nekretnina, automobila, također, dostupni su im razni proizvodi osiguranja što nije slučaj kod pojedinaca koji nemaju pristup financijskim uslugama. Financijski uključeni pojedinci nemaju potrebu oslanjanja na neformalne zajmove koji za sobom nose visoke kamatne stope, što u konačnici može dovesti do prezaduženosti. Još jedna korist financijske uključenosti jest stvaranje povijesti kreditnih transakcija koje se mogu iskoristiti kao dokaz zdravog upravljanja novcem i profitabilnih poslovnih modela pomažući pojedinim poduzetnicima da osiguraju buduće formalno financiranje.¹² Financijska isključenost je u uskoj vezi s prezaduženosti budući da se prezaduženi ljudi suočavaju s poteškoćama u korištenju financijskih usluga na jednak način kao i ljudi kojima je pristup bankama otežan ukoliko su locirani na teško dostupnim područjima. Osim veze između prezaduženosti i financijske isključenosti može se uočiti veza između prezaduženosti i poteškoća u samom korištenju financijskih usluga. Takva veza vidljiva je prilikom korištenja kredita. Poteškoće s korištenjem kredita znače da kada dužnik koristi kredit u nekom neprimjerenom obliku postoji velika mogućnost da će se suočiti s negativnim socioekonomskim posljedicama. Neprimjerenost kod dužnika može biti uzrokovana njegovom niskom razinom financijske sposobnosti, karakteristikama kredita, procjenom rizika koju obavlja zajmodavac, nemogućnosti dobivanja

¹⁰Mercado, R., Park, C. (2018): op.cit., str. 185-186.

¹¹ Ibid., str. 186

¹² Doolittle, L. (2018). Defining Financial Exclusion: why we need focus on the problem, not just the solution. Dostupno na: <https://medium.com/s3idf/defining-financial-exclusion-why-we-need-to-focus-on-the-problem-not-just-the-solution-37117b8f6507> (19.11.2019.)

kvalitetnog kreditnog savjetovanja. Drugim riječima, do prezaduženosti može doći zbog nemogućnosti pristupa pojedinca odgovarajućim oblicima kredita. U konačnici može se reći da je prezaduženost posljedica financijske isključenosti.¹³

Financijska isključenost javlja se u različitim oblicima, od nemogućnosti dobivanja bankovnih kredita do nemogućnosti korištenja najosnovnijih financijskih usluga. Osobe s financijskim teškoćama za razliku od onih koji su potpuno financijski isključeni imaju ograničenu mogućnost korištenja kredita i drugih financijskih usluga. Nedostupnost kredita na financijskom tržištu prisiljava prezaduzene osobe da se dodatno zadužuju po nepovoljnim uvjetima kod lihvara i zeleniša što u konačnici vodi u još dublji dug. Kako je i ranije u radu navedeno, financijska isključenost vodi do prezaduženosti.¹⁴

Za razliku od financijske isključenosti, socijalna isključenost je širi pojam, a označava nesudjelovanje i/ili ograničen pristup obrazovanju, tržištu rada, pogođenost siromaštvom. Uzroci socijalne isključenosti povezani su s niskom razinom obrazovanja, ograničenim mogućnostima zapošljavanja, zastarjelim znanjima i sposobnostima. Dakle, niska mogućnost zapošljavanja uzrokovana niskom razinom obrazovanja dugoročno vodi u osobnu prezaduženost, a to je sve očitiji uzrok socijalne isključenosti i siromaštva.¹⁵

Financijska isključenost promatra se na razini pojedinca, obitelji ili kućanstva, ali može biti prisutna u regijama te među etničkim manjinama u regijama. Također, financijska isključenost može se odnositi i na pojedinačna mala poduzeća te poduzeća u zajednici organizacija. Promatrajući financijsku isključenost na razini pojedinca može se zaključiti da u slučaju da jedna osoba nema pristup financijskim uslugama dok partner te osobe ima, da će u toj situaciji i druga osoba imati pristup istima. S druge strane, procjena financijske isključenosti na razini obitelji podcjenjuje ukupni broj ljudi koji su pod utjecajem financijske isključenosti zbog mogućeg raspada obitelji. Procjena financijske isključenosti na razini poduzeća ovisi o financijskoj

¹³ Gloukoviezoff, G. (2007) The link between financial exclusion and over-indebtedness

¹⁴ Bejaković, P. (2016) Osobna prezaduženost u Europskoj uniji kao odrednica socijalne isključenosti, Institut za javne financije, 23 (1), str. 137-138.

¹⁵ Ibid., str. 137-138.

isključenosti njezinih članova. Ukoliko bilo koja osoba koja je član poduzeća nema pristup osnovnim financijskim uslugama smatra se da se to može proširiti na poduzeće.¹⁶

Da bi se financijska isključenost mogla što preciznije izmjeriti bitno je navesti one financijske usluge koje pojedincima nisu dostupne, a koje rezultiraju financijskom isključenosti. Pokazatelji financijske isključenosti su sljedeći¹⁷:

- 1.) Sposobnost upravljanja svakodnevnim transakcijama i plaćanjima (s obzirom na važnost i popularnost transakcijskog računa kao financijskog proizvoda, njegov nedostatak može stigmatizirati pojedince i promicati socijalnu isključenost, a osim što je važan financijski proizvod ključan je za pristup ostalim financijskim uslugama poput korištenja kredita);
- 2.) Pristup umjerenom iznosu kredita (kredit se smatra glavnim financijskim alatom kojim se omogućuje pristup proizvodima i uslugama koji nadilaze mjesečni proračun, kao što su vozila, nekretnine i slično, oni koji nemaju pristup kreditima glavnih financijskih institucija prisiljeni su koristiti usluge alternativnih financijskih institucija, odnosno usluge neformalnog financijskog sektora gdje su kamatne stope više);
- 3.) Sposobnost zaštite imovine (pristup osiguranju kao financijskom proizvodu omogućuje pojedincima da zaštite svoju imovinu i upravljaju rizikom, a među najvažnijim financijskim proizvodima su osiguranje kuće, zatim, osiguranje motornih vozila koji pojedincima pružaju sigurnost kada se suoče s nizom rizika poput provala, požara, prirodnih katastrofa i nesreća; oni koji nemaju pristup osiguranju kao financijskom proizvodu smatraju se financijski isključenima);
- 4.) Pristup dodatnim proizvodima i uslugama (dodatni proizvodi i usluge mogu uključivati štedne proizvode, financijsko savjetovanje, proizvode za umirovljenje, a oni koji nemaju mogućnost korištenja dodatnih proizvoda i usluga financijski su isključeni).

Kada se govori o financijskoj isključenosti razlikuju se stupnjevi financijske isključenosti prema kategorijama, a to su: transakcijski račun, kredit i štednja. U pogledu transakcijskih računa postoje tri razine isključenja¹⁸:

¹⁶ Connoly, C., Georgouras, M., Hems, L., Wolfson, L. (2011) Measuring financial exclusion in Australia, The centre for social impact for National Australia bank, str. 6

¹⁷ Connoly, C., Georgouras, M., Hems, L., Wolfson, L. (2011): op.cit., str. 7

- 1.) “Unbanked people”-pojedinci koji su uglavnom bez banke;
- 2.) “Marginally banked people”-pojedinci koji posjeduju depozitne račune koji nemaju elektroničke mogućnosti plaćanja;
- 3.) “Fully banked people”-pojedinci koji imaju pristup širokom rasponu usluga transakcijskog bankarstva, a koje su primjerene njihovim potrebama i socioekonomskom status.

U pogledu kredita, postoji pet razina isključenja¹⁹:

- 1.) Pojedinci koji su kreditno isključeni;
- 2.) Pojedinci koji su neprimjereno usluženi od strane alternativnih zajmodavaca;
- 3.) Pojedinci koji su neprimjereno usluženi od strane glavnih zajmodavaca;
- 4.) Pojedinci koji su primjereno usluženi od strane alternativnih zajmodavaca;
- 5.) Pojedinci koji su primjereno usluženi od strane glavnih zajmodavaca.

U pogledu štednje ne može se govoriti o nedostatku pristupa koji dovodi do financijske isključenosti budući da štednja ovisi o samom pojedincu je li u mogućnosti štedjeti ili ne.²⁰

2.2. Uzroci financijske isključenosti

Svaka zemlja može izdvojiti određen broj građana koji ne koriste financijske usluge. Razloga ima mnogo, a isti se razlikuju među nerazvijenim i razvijenim zemljama. Financijska isključenost u nerazvijenim zemljama posljedica je siromaštva te makroekonomskih i socijalnih okolnosti dok je financijska isključenost u razvijenim zemljama posljedica djelovanja financijskih institucija, pogotovo banaka koje namjerno onemogućuju pristup osnovnim financijskim uslugama određenim skupinama ljudi. Kod nerazvijenih zemalja problem

¹⁸ Smyczek, S., Matysiewicz, J. (2014) Financial exclusion as barriers to socio-economic development of the Baltic sea region, University of economics in Katowice, str. 86-87.

¹⁹ Ibid., str. 87

²⁰ Ibid., str. 87

predstavljaju slabo razvijeni financijski sustavi, nestabilnost financijskih sustava, česte krize, nerazvijena bankovna mreža, mali broj banaka, teška dostupnost poslovnih jedinica, slabo razvijen sustav nadzora i kontrole financijskog sektora, visoka nezaposlenost stanovništva, vrlo niska primanja stanovništva i drugi. Kod razvijenih zemalja situacija je posve drukčija. Financijska isključenost u razvijenim zemljama posljedica je djelovanja banaka i ostalih financijskih institucija koje svjesno isključuju određene grupe ljudi s tržišta, a razlog tome je težnja vlasnika banaka za što većom profitabilnošću koju mogu ostvariti racionalizacijom i smanjivanjem troškova. Smanjivanje troškova znači da banke određenim skupinama ljudi uskraćuju pristup, odnosno pružanje financijskih usluga. Neki od načina racionalizacije i smanjivanja troškova su: reduciranje broja poslovnica u rubnim dijelovima grada, sužavanje klasične “šalterske” distribucijske mreže i razvijanje internet bankarstva, podizanje kreditnih standarda i postrožavanje kreditnih uvjeta, praksa “privatnog” osobnog bankarstva koja samo imućnima daje mogućnost korištenja određenih financijskih usluga.²¹

Postoji nekoliko čimbenika koji dovode do financijske isključenosti, a to su: cjenovna isključenost (isključenost zbog previsokih cijena financijskih usluga i proizvoda), pristupna isključenost (isključenost zbog ocjene rizika), uvjetna isključenost (nemogućnost pristupa financijskim uslugama zbog neprimjerenih uvjeta koji ne odgovaraju potrebama potrošača), marketinška isključenost (isključenost zbog ciljanog marketinga) i samoisključenje (isključenost potaknuta vlastitom procjenom o odbijanju zahtjeva od strane financijske institucije).²²

Nadalje, u razvijenim zemljama uzroci financijske isključenosti mogu se podijeliti u nekoliko čimbenika, a to su čimbenici potražnje, čimbenici ponude i sociološki čimbenici. Sociološki čimbenici financijske isključenosti vidljivi su prilikom pristupa financijskim uslugama. U prilog tome ide činjenica da je razina dohotka u zemlji snažno povezana s učestalosti financijske isključenosti, dakle, što je razina dohotka u zemlji niža, financijska isključenost bit će na većoj razini. Također, postoji povezanost između broja samaca i samohranih roditelja s financijskom isključenosti. Može se zaključiti da se radi o pozitivnoj korelaciji i da će veći postotak samaca i

²¹ Stojanović, A., Leko, V. (2011): op.cit., str. 24-26.

²² Svedrec, A. (2015) Analiza pokazatelja financijske isključenosti u svijetu. Diplomski rad. Zagreb: Ekonomski fakultet, str. 6

samohranih roditelja dovesti do porasta financijske isključenosti. Osim socioloških čimbenika, na razinu financijske isključenosti utjecat će ekonomska i socijalna politika zemlje.²³

Čimbenici ponude odnose se na uvjete koje pojedina financijska institucija postavlja prilikom prihvaćanja klijenata, prilikom naplaćivanja naknada za pružene financijske usluge. Na strani čimbenika ponude navodi se i geografska lokacija kao jedan od uzroka financijske isključenosti.²⁴ Čimbenici ponude mogu se svrstati u pet kategorija, a to su: dostupnost, pristup, svijest, prikladnost i pristupačnost. Svaki od tih čimbenika opisan je u nastavku teksta²⁵:

- 1.) Dostupnost (dostupnost se odnosi na problem nedostatka financijskih usluga ili proizvoda koji su traženi, ali nisu dostupni u mjestu pojedinca ili ih nema uopće);
- 2.) Pristup (onemogućen pristup određenim vrstama financijskih usluga može biti rezultat strukturalnih faktora ili problema s kojima se pojedinac suočava kao što su loš kreditni rejting, jezične barijere);
- 3.) Svijest (nedostatak svijesti pojedinca o financijskim proizvodima i uslugama, poznata kao marketinška isključenost dovodi do financijske isključenosti, a posljedica je neadekvatne promocije osnovnih proizvoda i usluga od strane pružatelja financijskih usluga);
- 4.) Prikladnost (glavni problem osnovnih financijskih proizvoda i usluga je taj što nisu primjerene potrebama pojedinaca, a tome u prilog ide činjenica da potrošači s niskim primanjima uglavnom traže kredite malih iznosa uz fiksne kamatne stope na relativno kratak rok otplate, a s druge strane, pružateljima financijskih usluga takvi krediti nisu profitabilni te su takve male kredite povukli s tržišta, a sve to u konačnici dovodi do financijske isključenosti određenih pojedinaca ili grupa ljudi koji nisu u mogućnosti koristiti preostale financijske proizvode i usluge);
- 5.) Pristupačnost (pristupačnost se odnosi na nemogućnost pojedinca da si priušti postojeće financijske proizvode ili usluge zbog visokih troškova koje nameću financijske institucije).

²³ Svedrec, A. (2015): op.cit., str. 6-7.

²⁴ Connolly, C., Georgouras, M., Hems, L., Wolfson, L. (2011): op.cit., str. 24

²⁵ Ibid., str. 24-25.

Čimbenici na strani potražnje su: samoisključenje, financijska pismenost, pristup resursima i nova tehnologija. Svaki od navedenih čimbenika objašnjen je u nastavku teksta²⁶:

1.) Samoisključenje (samoisključenje kao jedan od uzroka financijske isključenosti postoji onda kada pojedinci dobrovoljno odluče da neće sudjelovati u glavnom financijskom sustavu, a dobrovoljno samoisključenje može se pripisati vjerskim ili kulturnim razlozima što je uobičajeno u muslimanskim zajednicama budući da glavne financijske usluge nisu u skladu s islamskim zakonom koji zabranjuje naplatu kamata, zatim, nedostatku potrebe za financijskim uslugama ili neizravnim pristupom financijskim uslugama preko prijatelja ili rodbine, također, neki se isključuju iz pristupa tim uslugama zbog vjerovanja da će biti diskriminirani, a strah od gubitka financijske kontrole još je jedan od razloga samoisključenja);

2.) Financijska pismenost (financijska pismenost usko je povezana s financijskom isključenosti, dakle, niža razina financijske pismenosti dovodi do više razine financijske isključenosti i obrnuto, a niska razina financijske pismenosti povezana je s niskim obrazovanjem, niskim primanjima, nezaposlenom ili nekvalificiranom radnom snagom);

3.) Pristup resursima (potrošači s niskim primanjima zbog ograničenog pristupa financijskim fondovima nisu u mogućnosti koristiti određene financijske proizvode, a to se posebno odnosi na štedne proizvode, kada ljudi nemaju dovoljno prihoda da bi uopće koristili takvu vrstu financijskih proizvoda);

4.) Nova tehnologija (mogućnost korištenja nove tehnologije za sudjelovanje u financijskim uslugama kao što je internet bankarstvo podliježe relativno visokim preprekama u pristupu, a čimbenici koji utječu na sposobnost ljudi da se prilagode novoj tehnologiji uključuju jezične barijere, dob, razinu obrazovanja, pismenost, tehničku pismenost i pristup telefonu ili internetu iz čega se može zaključiti da je razina financijske isključenosti veća što je sposobnost ljudi za prilagodbu novoj tehnologiji manja).

2.3. Posljedice financijske isključenosti

Posljedice financijske isključenosti mogu se podijeliti u dvije skupine, a to su financijske i socijalne posljedice. Financijska isključenost ima financijske posljedice kada izravno ili

²⁶ Connoly, C., Georgouras, M., Hems, L., Wolfson, L. (2011): op.cit., str. 25-26.

neizravno utječe na način na koji pojedinci koriste i alociraju svoje novčane resurse. S druge strane, financijska isključenost ima socijalne posljedice kada utječe na obrasce potrošnje pojedinca, raspodjelu dohotka i bogatstva te na način na koji pojedinci sudjeluju u gospodarskim aktivnostima.²⁷

Financijska isključenost utječe na ponašanje ljudi prilikom donošenja odluka i u provođenju njihovog slobodnog vremena. Osim što utječe na navedeno, financijska isključenost utječe na kvalitetu života. Financijska isključenost ima utjecaj na samopoštovanje pojedinca, njegovu vezu s okolinom i lokalnom zajednicom. Također, posljedice financijske isključenosti mogu se promatrati kroz iduće stavke: bankovne račune i transakcije, kredit i štednju.²⁸

Prethodno navedene stavke kao vrste financijske isključenosti imaju financijske i socijalne posljedice. Ukoliko je vrsta financijske isključenosti bankovna, financijske posljedice javljaju se u obliku nemogućnosti isplate plaća, poteškoća kod pretvaranja čekova u novac, a plaćanje računa za one koji nisu klijenti banaka je skuplje. Socijalne posljedice bankovne isključenosti su: pad samopouzdanja, ponižavanje, izoliranost od prijatelja i obitelji, osjećaj manje vrijednosti.²⁹

Isključenost iz štednje dovodi do nemogućnosti suočavanja s neočekivanim troškovima pa ljudi u tim situacijama najčešće moraju posezati za kreditima, štedna isključenost označava i izostanak koristi od kamata na štednju, a izloženost krađama i provalama znatno je veća. Socijalne posljedice isključenosti iz štednje su: upadanje u dugove, porast osjećaja nesigurnosti.³⁰

Kreditna isključenost navodi pojedince da se zadužuju kod neformalnih zajmodavaca kod kojih su kamatne stope znatno više nego što je slučaj kod formalnih financijskih institucija što u konačnici dovodi do prezaduženosti. Dakle, zaduživanje kod neformalnih zajmodavaca i oslanjanje na ilegalne kredite te upadanje u još veći dug, financijske su posljedice kreditne isključenosti. Socijalne posljedice kreditne isključenosti su: stres, sukobi s prijateljima i obitelji, zastrašivanje od strane kreditora.³¹

²⁷ Anderloni L., Bayot B., Bledowski B., Drozdowska M., Kempson E. (2008) Financial Services Provision and Prevention of Financial Exclusion, European Commission, str. 53

²⁸ Svedrec, A. (2015): op.cit., str. 8

²⁹ Matas, M. (2016) Uloga mikrofinanciranja u smanjivanju financijske isključenosti, Diplomski rad. Zagreb: Ekonomski fakultet, str. 13-14.

³⁰ Ibid., str. 13-14.

³¹ Ibid., str. 13-14.

Nadalje, prezaduženost i financijska isključenost usko su povezani. Financijska isključenost predstavlja nemogućnost korištenja osnovnih financijskih sredstava, a neprimjerenost kod dužnika može biti uzrokovana niskom razinom financijske sposobnosti, procjenom rizika, karakteristikama kredita. Dakle, zbog nemogućnosti pristupa osnovnim financijskim uslugama kod glavnih financijskih institucija pojedinci su primorani na pozajmljivanje novca kod neformalnih zajmodavaca uz više kamatne stope što dugoročno najčešće vodi u još dublji dug, a to upućuje na činjenicu da je prezaduženost posljedica financijske isključenosti.³² Nadalje, prezaduženost može biti uzrok socijalne isključenosti koja označava nesudjelovanje ili ograničen pristup tržištu rada, obrazovanju, pogođenost siromaštvom. S obzirom na navedeno može se reći da je socijalna isključenost posljedica financijske isključenosti.³³

Ako se uzmu u obzir svi uzroci i posljedice financijske isključenosti lako se može zaključiti da su skupine ljudi koje nisu uključene u financijski sustav u podređenom položaju u odnosu na one koje su uključene u financijski sustav te sukladno tome imaju pristup financijskim proizvodima i uslugama. Kvaliteta života financijski isključenih ljudi je na znatno nižoj razini u odnosu na financijski uključene budući da oni isključeni imaju veći rizik od nezaposlenosti pa time i siromaštva, a u pitanje dolazi i njihovo obrazovanje, zdravlje, obiteljski život.³⁴

2.4. Ranjive skupine stanovnika

Financijska isključenost odnosi se na isključivanje određenih skupina ljudi s financijskog tržišta zbog čega im je onemogućen pristup osnovnim financijskim uslugama. Ranjive skupine stanovnika najčešće su socijalno ugrožene skupine. Najčešće skupine stanovnika koje su podvrgnute diskriminaciji od strane banaka su osobe s niskim prihodima ili oni koji primaju socijalnu pomoć, nezaposlene osobe, invalidi te osobe na dugotrajnom bolovanju, samohrani roditelji, žene, studenti, umirovljenici, stanovnici nedovoljno razvijenih područja, osobe niske razine obrazovanja, osobe koje nisu informatički pismene.³⁵

Također, postoji veza između dobi i financijske isključenosti, a financijska isključenost bila je vrlo rasprostranjena među etničkim manjinama i migrantima. Što se migranata tiče, glavne

³² Gloukoviezoff, G. (2007): op.cit.

³³ Bejaković, P. (2015): op.cit., str. 137

³⁴ Svedrec, A. (2015): op.cit., str. 9

³⁵ Stojanović, A., Leko, V. (2011): op.cit., str. 24

barijere za pristup financijskom sektoru su niske razine dohotka, niske razine obrazovanja i vještina, slabo poznavanje jezika, psihološke prepreke poput nedostatka samopouzdanja i nepovjerenja u pružatelje financijskih usluga. Osim navedenog, statističke analize su pokazale da život u susjedstvu koje ima visoke razine siromaštva povećava vjerojatnost daljnje financijske isključenosti.³⁶

Prema podacima Eurobarometra veća je vjerojatnost da će žene biti u potpunosti financijski isključene od muškaraca.³⁷ Žene mogu biti isključene iz zaposlenja i drugih oblika socijalne participacije ne zbog loših socijalnih veza već zbog velike uključenosti u obiteljske obveze. Muškarce se smatra socijalno isključenima prilikom raspadanja socijalnih veza koje su formirane putem rada budući da je zaposlenje njihov glavni mehanizam socijalne integracije.³⁸ Što se tiče povezanosti između dobi i financijske isključenosti istraživanja su pokazala da su najčešće financijski isključene osobe u dobi između 18 i 25 godina te osobe starije od 65 godina. U starijim zemljama članicama Europske unije mladi su bili više financijski isključeni od starijih osoba, dok je u novijim zemljama članicama Europske unije situacija obrnuta, dakle, više je financijski isključenih osoba koje su starije od 65 godina, a manje financijski isključenih osoba između 18 i 25 godina. Nadalje, snažna veza postoji između financijske isključenosti i razine obrazovanja te dohotka. Stoga, osobe s niskom razinom obrazovanja imaju niži dohodak od onih koji su obrazovaniji pa su sukladno tome osobe niske razine obrazovanja i niskog dohotka podvrgnuti financijskoj isključenosti čime im je uskraćen pristup osnovnim financijskim proizvodima i uslugama. Razlika u financijskoj isključenosti primjetna je u ruralnim područjima u odnosu na gradove, dakle, u ruralnim područjima veće su razine financijske isključenosti nego u velikim gradovima. Gledajući u postotku, razina financijske isključenosti u ruralnim područjima iznosi oko 43%, a u velikim gradovima je oko 25%.³⁹

Prema analizama Europske komisije, najznačajniji utjecaj na razinu financijske isključenosti ima nezaposlenost. Nezaposlene osobe imaju dvostruko veće izgleda da će biti financijski isključene od onih koji su u radnom odnosu. Ostali čimbenici koji značajno utječu na financijsku isključenost su umirovljenje ili nesposobnost za rad. Starost i spol osoba te lokalitet gdje žive u

³⁶ Anderloni L., Bayot B., Bledowski B., Drozdowska M., Kempson E. (2008): op.cit., str. 30 i 36

³⁷Ibid., str. 31

³⁸ Šućur, Z. (2004) Socijalna isključenost: pojam, pristupi i operacionalizacija, Znanstveni rad. Zagreb: Pravni fakultet, str. 6

³⁹Anderloni L., Bayot B., Bledowski B., Drozdowska M., Kempson E. (2008): op.cit., str. 31

određenoj mjeri su značajni prilikom ocjene financijske isključenosti, ali ne u mjeri kao prethodno navedeni čimbenici.⁴⁰

Prema istraživanju Europske komisije 2008. godine, 25 zemalja članica Europske unije svrstane su u grupe ovisno o razini financijske isključenosti⁴¹:

- 1.) Niska razina financijske isključenosti (financijska isključenost manja od 3%): Luksemburg, Belgija, Danska, Nizozemska, Francuska, Švedska;
- 2.) Srednje-niska razina financijske isključenosti (financijska isključenost između 3 i 8%): Njemačka, Austrija, Ujedinjeno Kraljevstvo, Finska, Španjolska, Slovenija;
- 3.) Srednje-visoka razina financijske isključenosti (financijska isključenost između 12 i 28%): Italija, Irska, Portugal, Grčka, Estonija, Češka, Cipar, Malta, Slovačka;
- 4.) Visoka razina financijske isključenosti (financijska isključenost veća od 34%): Mađarska, Poljska, Latvija, Litva.

Zaključno, iste skupine ljudi imaju veliku vjerojatnost da budu financijski isključene bez obzira dolaze li iz zemalja s nižom ili višom razinom financijske isključenosti. Također, neke su skupine ljudi nesrazmjerno iskusile financijsko isključenje ovisno jesu li živjeli u zemlji gdje je razina financijske isključenosti bila visoka ili niska, a to su bili samohrani roditelji, mladi ljudi između 18 i 25 godina, studenti te nezaposlene osobe. Broj čimbenika koji povećava izgleda za financijsku isključenost povećava se sukladno razini financijske isključenosti u zemlji. Dakle, u Mađarskoj, Poljskoj, Litvi i Latviji gdje je zabilježena visoka razina financijske isključenosti postoji veći broj čimbenika koji su značajni prilikom ocjene financijske isključenosti.⁴²

⁴⁰Anderloni L., Bayot B., Bledowski B., Drozdowska M., Kempson E. (2008): op.cit., str. 33

⁴¹Ibid., str. 34-35.

⁴²Ibid., str. 34-35.

3. ANALIZA FINANCIJSKE ISKLJUČENOSTI U ODABRANIM ZEMLJAMA EUROPSKE UNIJE

Global FINDEX svrstao je EU među regije svijeta s najviše otvorenih štednih i transakcijskih računa te formalnih kredita. Također, EU spada među regije svijeta koje najefikasnije rješavaju problem financijske isključenosti.⁴³ Financijska isključenost učestala je pojava u zemljama EU koja se može pripisati doseljavanju siromašne populacije, zatvaranju manje profitabilnih bankovnih podružnica i financijskih institucija u manjim gradovima.⁴⁴ Razine financijske isključenosti variraju, krećući se od 1% ili manje u Danskoj, Belgiji, Luksemburgu i Nizozemskoj do 40% u Poljskoj i 48% u Latviji.⁴⁵

3.1. Hrvatska

Hrvatska ima višu stopu siromaštva od prosjeka Europske unije, a faktori koji doprinose visokim stopama siromaštva uključuju: tradiciju visoke razine siromaštva još prije devedesetih godina, ekonomski i socijalni kolaps devedesetih godina, rat praćen hiperinflacijom, ograničene mogućnosti zapošljavanja te neadekvatnost mreže socijalne sigurnosti.⁴⁶ Rasprostranjenost nezaposlenosti u Hrvatskoj ima veći utjecaj na siromaštvo dohotka nego na materijalne nedostatke ove zemlje. Riziku od siromaštva u Republici Hrvatskoj najviše su izložene žene te nezaposlene osobe, a razlika u stopi siromaštva između muškaraca i žena znatno je izražena. Osim žena i nezaposlenih osoba, ugrožene skupine u riziku od siromaštva u Hrvatskoj su stariji ljudi (65+) te kućanstva s jednom osobom, kojima su na čelu žene.⁴⁷

Učinkovitost socijalnih transfera je ispod prosjeka Europske unije, a neki od čimbenika koji pridonose nižoj učinkovitosti uključuju: nisku razinu socijalnih davanja, slabo sustavno praćenje socijalne pomoći te male naknade na nacionalnoj i lokalnoj razini.⁴⁸ Kao što je ranije navedeno,

⁴³ Svedrec, A. (2015): op.cit., str. 28

⁴⁴ Smyczek, S., Matysiewicz, J. (2014): op.cit., str. 80

⁴⁵ Kempson, E., Crame, M., Finney, A. (2007) Financial services provision and prevention of financial exclusion, University of Bristol, str. 7

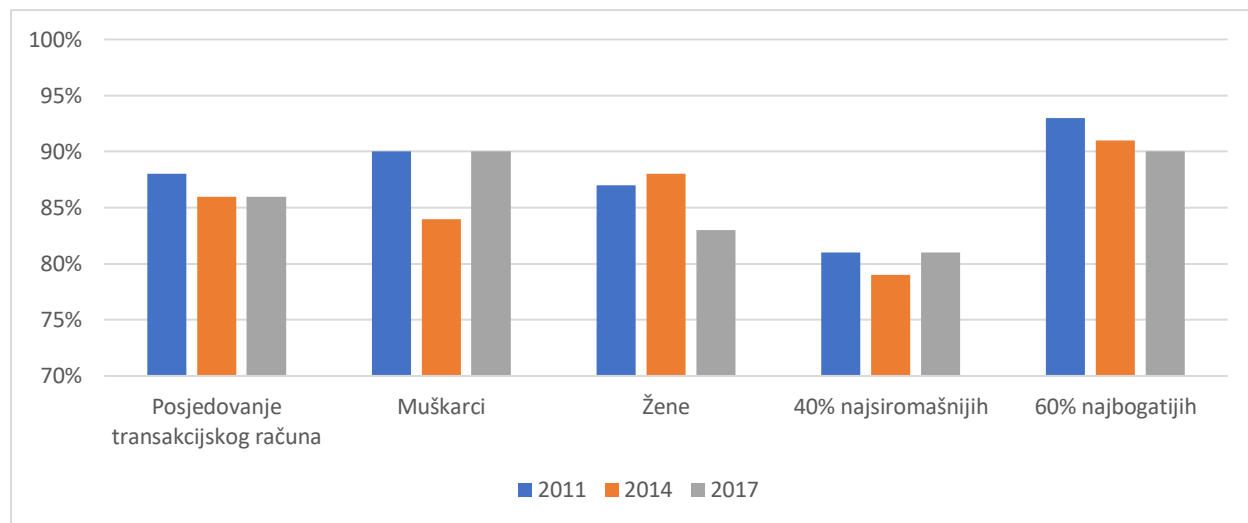
⁴⁶ Gerovska-Mitev, M. (2014) Poverty and social exclusion in Macedonia, Serbia and Croatia: status and policy responses, 22 (1), str. 83

⁴⁷ Ibid., str. 84-85.

⁴⁸ Ibid., str. 88

u Hrvatskoj je stopa siromaštva iznad prosjeka EU što upućuje na probleme niske stope zaposlenosti, niskih pimanja, niskih iznosa socijalnih transfera.⁴⁹

Grafikon 1: Posjedovanje transakcijskog računa u 2011., 2014. i 2017. godini u RH, u %

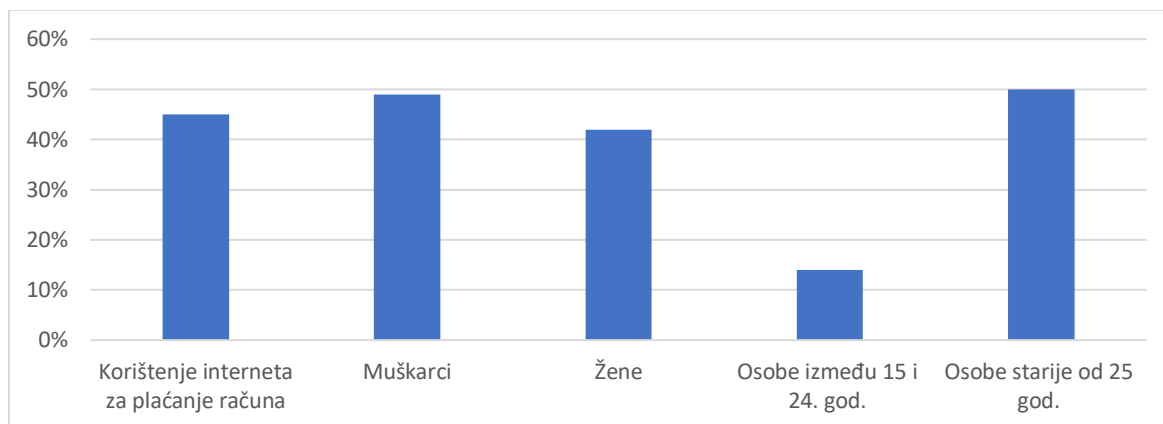

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 1 prikazuje postotak ljudi koji su posjedovali transakcijskog računa u Republici Hrvatskoj u 2011., 2014. i 2017. godini. Također, prikazuje postotak muškaraca, žena, najsiromašnijih i najbogatijih koji posjeduju transakcijski račun u financijskoj instituciji. Iz grafikona je vidljivo da je u 2011. godini, u odnosu na 2014. i 2017. godinu, najveći postotak ljudi posjedovalo transakcijski račun, njih čak 88% dok je u preostale dvije godine postotak bio nešto niži i iznosio je 86%. Što se tiče muškaraca, najviše ih je posjedovalo transakcijski račun u 2011. i 2017. godini (90%), a kod žena je najveći postotak iznosio 88% u 2014. godini. Dakle, gledajući razliku između muškaraca i žena može se zaključiti da je transakcijski račun posjedovalo neznatno više muškaraca u odnosu na žene. U 40% najsiromašnije populacije njih 81% imalo je transakcijski račun u 2011. i 2017. godini, a kod 60% najbogatije populacije taj postotak kretao se oko 90% u sve tri godine.

⁴⁹Gerovska-Mitev, M. (2014): op.cit., str. 90

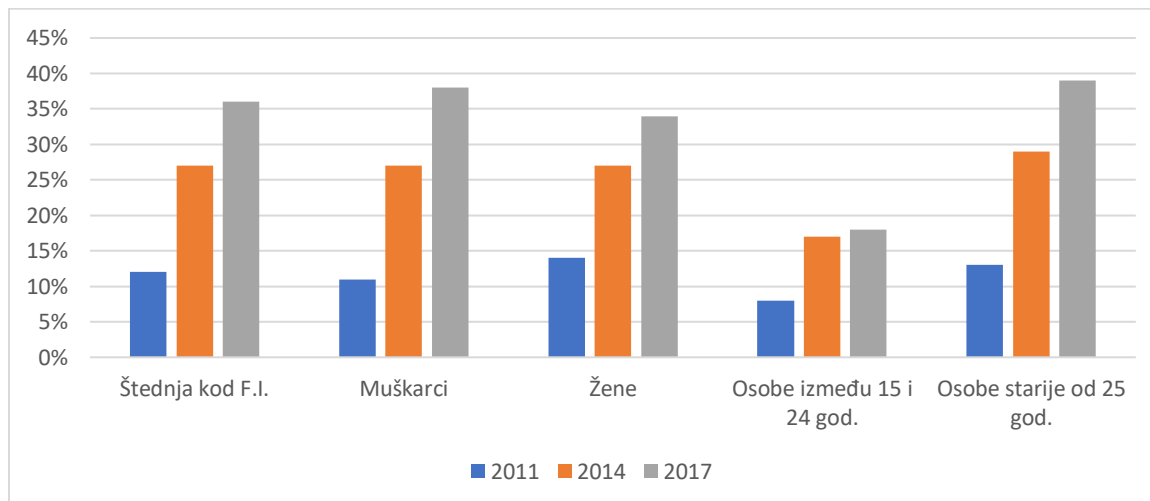
Grafikon 2: Korištenje interneta za plaćanje računa u 2017. godini u RH, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 2 prikazuje postotak onih koji koriste internet za plaćanje računa u 2017. godini. Njih 45% koristilo je internet za plaćanje računa. 49% muškaraca koristilo je internet za plaćanje računa u odnosu na žene kojih je bilo 42% što ukazuje na neznatnu prednost muškaraca. Međutim, gledajući osobe između 15. i 24. godine i one starije od 25 godina vidljiva je značajnija razlika, pa je tako samo 14% mladih između 15. i 24. godine koristilo internet za plaćanje računa u odnosu na starije od 25 godina kojih je bilo 50%. Razlika se može pripisati tome da su stariji od 25 godina upućeniji u korištenje internet bankarstva.

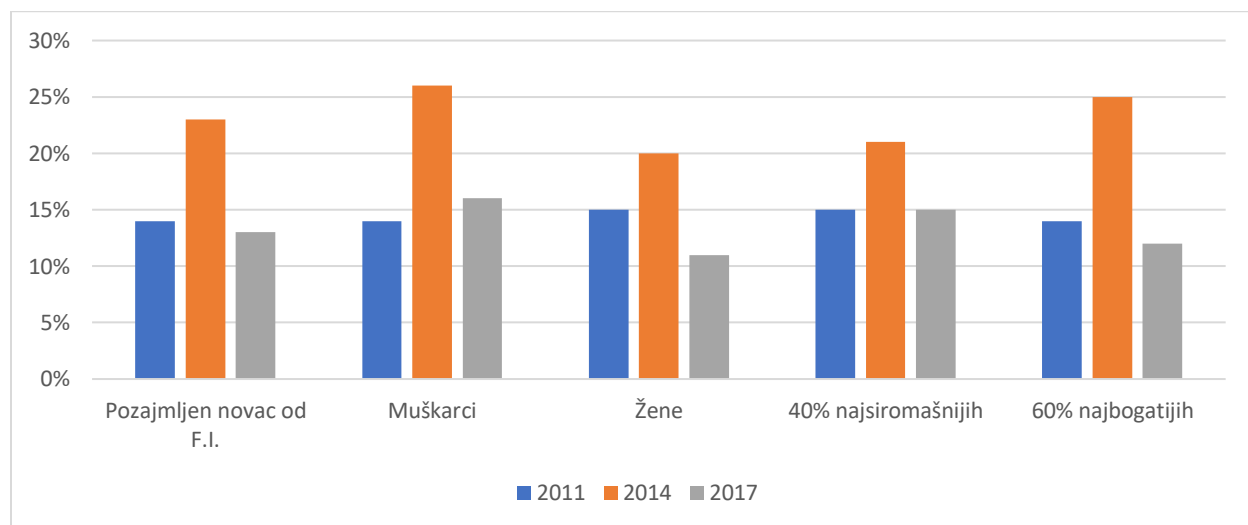
Grafikon 3: Štednja kod financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u RH, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 3 prikazuje postotak ljudi koji su štedili kod financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini. u 2017. godini zabilježen je najveći postotak onih koji su imali štednju kod financijskih institucija (36%), dok je najmanji postotak bio 12% u 2011. godini. 38% muškaraca štedilo je kod F.I. u 2017.godini, a najmanje ih je bilo 2011. godine, samo 11%. Kod žena situacija je slična, najviše žena štedilo je u 2017.godini u odnosu na preostale dvije, njih 34% što je neznatna razlika u odnosu na muškarce, ali sukladno tome može se zaključiti da su žene financijski isključenije od muškaraca. Osim toga, veći postotak štednje vidljiv je kod starijih od 25 godina u odnosu na mlađe od 25 godina. U 2017. godini zabilježen je najveći postotak štednje kod mlađih i starijih, 39% starijih od 25 godina imalo je štednju kod F.I. za razliku od 18% mlađih od 25 godina.

Grafikon 4: Pozajmljen novac od financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u RH, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 4 prikazuje postotak ljudi koji su pozajmili novac od F.I. u 2011., 2014. i 2017. godini. Najviše se pozajmljivalo 2014. godine, 23% ljudi pozajmilo je novac od financijske institucije, a najmanje 2017.godine budući da je više ljudi štedilo nego pozajmljivalo novac. Sukladno tome postotak muškaraca i žena koji su pozajmljivali novac najveći je bio 2014. godine, oko 20%, s tim da se više kredita odobrilo muškarcima nego ženama. F.I. dok je s druge strane 25%

najbogatijih pozajmilo novac od F.I. u 2014. godini. Najsiromašniji najviše su pozajmljivali novac u 2014. godini, njih 21%, a najmanje, a ujedno jednako 2011. i 2017. godine (15%). Najbogatiji najviše su pozajmljivali 2014. godine, a najmanje 2017. godine.

3.2. Češka

Općine s visokim udjelom kućanstva koje primaju dodatak za život smještene su prvenstveno u sjevernoj Češkoj i na sjeveru Moravske. Također, visoka koncentracija socijalno ugroženih kućanstava postoji u perifernim područjima Češke.⁵⁰

Visoka razina zaduženosti zabilježena je u gotovo 90% socijalno isključenih područja. Sukladno tome, bez stručnih i učinkovitih savjeta o dugu situacija se može znatno pogoršati, socijalno isključeni mogu izgubiti svoje domove te produbiti postojeći dug. S obzirom da obitelji često podcjenjuju stvarnu razinu duga i zanemaruju ozbiljnost problema nužno je potražiti savjet stručnjaka. Prema pružateljima usluga, najučinkovitija strategija pružanja savjeta o zaduživanju je strategija pružanja savjeta na lokalnoj razini, dakle, tamo gdje žive socijalno isključeni i povezivanje socijalno ugroženih s drugim uslugama.⁵¹

Stanovnicima socijalno ugroženih područja situaciju bi olakšale usluge koje bi im pomogle da pristupe tržištu rada, usluge koje bi im pomogle prilikom rješavanja stambenog pitanja, savjetodavne usluge u odnosima s vlastima te pružanje olakšica za djecu i mlade.⁵²

U svrhu smanjenje socijalne i financijske isključenosti u Češkoj postoji velik broj neprofitnih subjekata koji nude programe i tečajeve financijske edukacije. Ti neprofitni subjekti uglavnom su financirani od strane privatnog sektora, pretežito banaka te europskih socijalnih fondova.⁵³

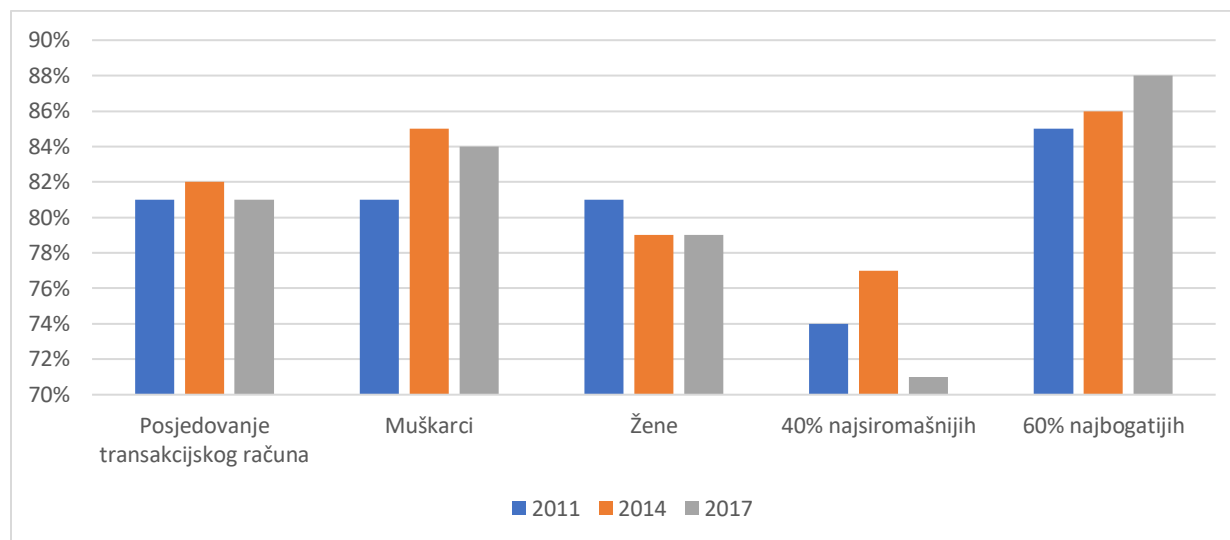
⁵⁰ Čada, K. (2015) Analysis of socially excluded localities in the Czech Republic, European social fund in the Czech Republic, str. 60

⁵¹ Ibid., str. 85

⁵² Ibid., str. 92

⁵³ Mijs, W. (2015) Financial education-national strategies in Europe, str. 15

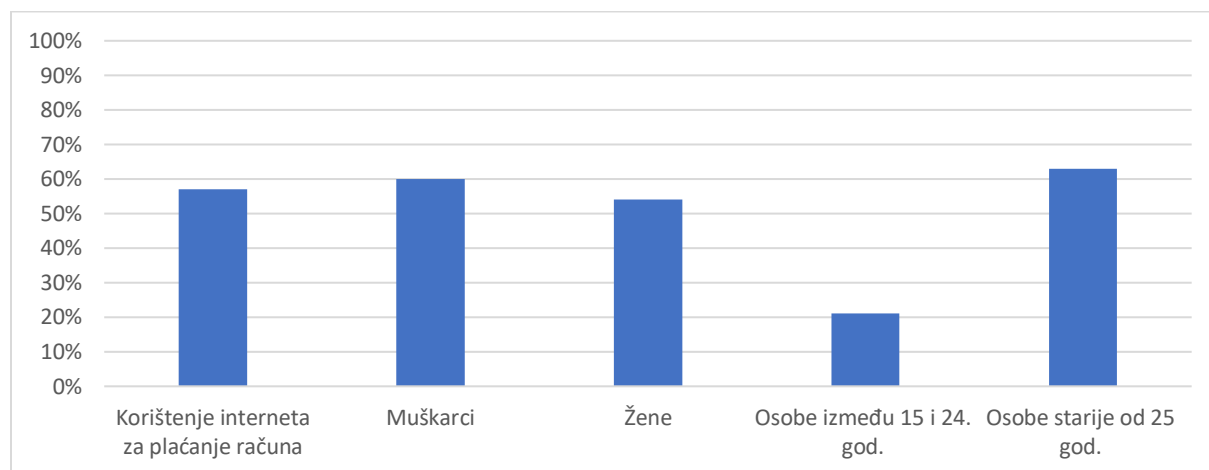
Grafikon 5: Posjedovanje transakcijskog računa u 2011., 2014. i 2017. godini u Češkoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 5 prikazuje postotak ljudi koji su posjedovali transakcijski račun u 2011., 2014. i 2017. godini u Češkoj. U sve tri godine oko 80% ljudi posjedovalo je transakcijski račun. Što se muškaraca tiče, najviše ih je posjedovalo transakcijski račun 2014. godine, njih 85%, a 2011. godine zabilježen je najmanji postotak od 81%. Iz grafa je vidljivo da je veći postotak muškaraca u odnosu na žene posjedovao transakcijski račun u 2014. i 2017. godini dok je u 2011. godini postotak bio izjednačen i iznosio je 81%. Iz navedenog se može zaključiti da muškarci imaju bolji pristup financijskim uslugama u odnosu na žene iako u ovom slučaju žene neznatno zaostaju za muškarcima. Razlika najsiromašnijih i najbogatijih vrlo je uočljiva. Od 40% najsiromašnijih, njih 77% u 2014. godini posjedovalo je transakcijski račun dok je iste godine 86% najbogatijih posjedovalo isti. Kod najsiromašnijih najmanji postotak zabilježen je 2017. godine i iznosio je 71%, a kod najbogatijih najmanji postotak iznosio je 85% što sugerira da su najsiromašniji manje financijski uključeni u financijski sustav. Općenito, glavni razlozi ne posjedovanja transakcijskog računa u Češkoj bili su previsoka cijena financijskih usluga i nedostatak povjerenja u F.I.

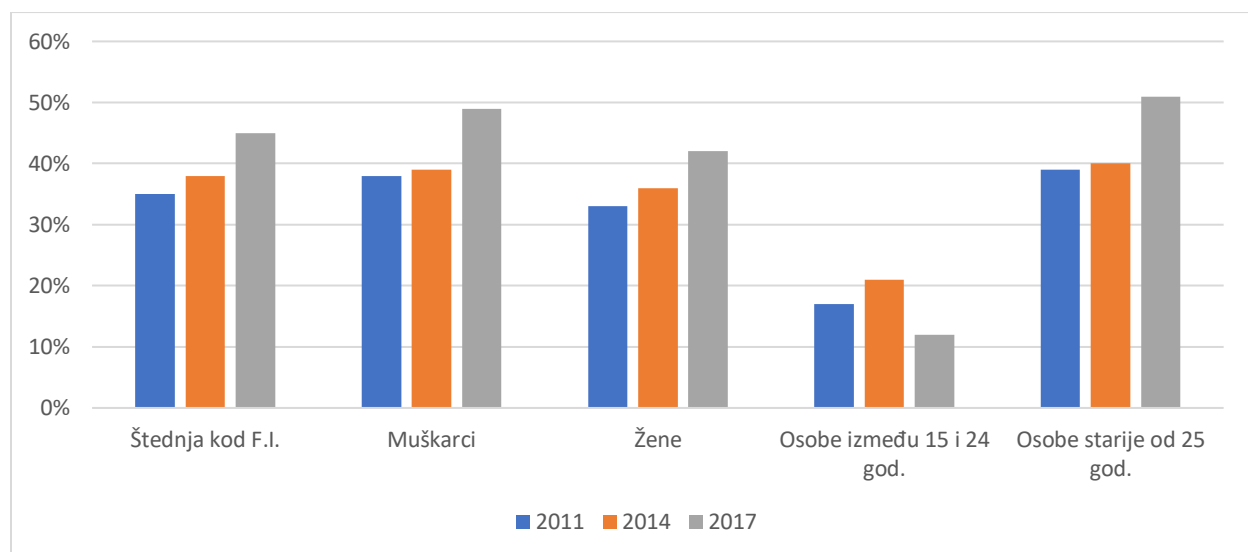
Grafikon 6: Korištenje interneta za plaćanje računa u 2017. godini u Češkoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 6 prikazuje postotak ljudi koji su koristili internet za plaćanje računa u 2017. god. u Češkoj. 57% stanovništva u 2017. god. koristilo je internet za plaćanje računa. Razlika između muškaraca i žena nije značajna, 60% muškaraca koristilo je internet za plaćanje računa dok je postotak žena iznosio 54%. Međutim, razlika između mlađih i starijih od 25 godina je uočljiva što pokazuju i postoci, pa su tako stariji od 25 godina tri puta više koristili internet za plaćanje računa u odnosu na mlađe od 25 godina u 2017. godini.

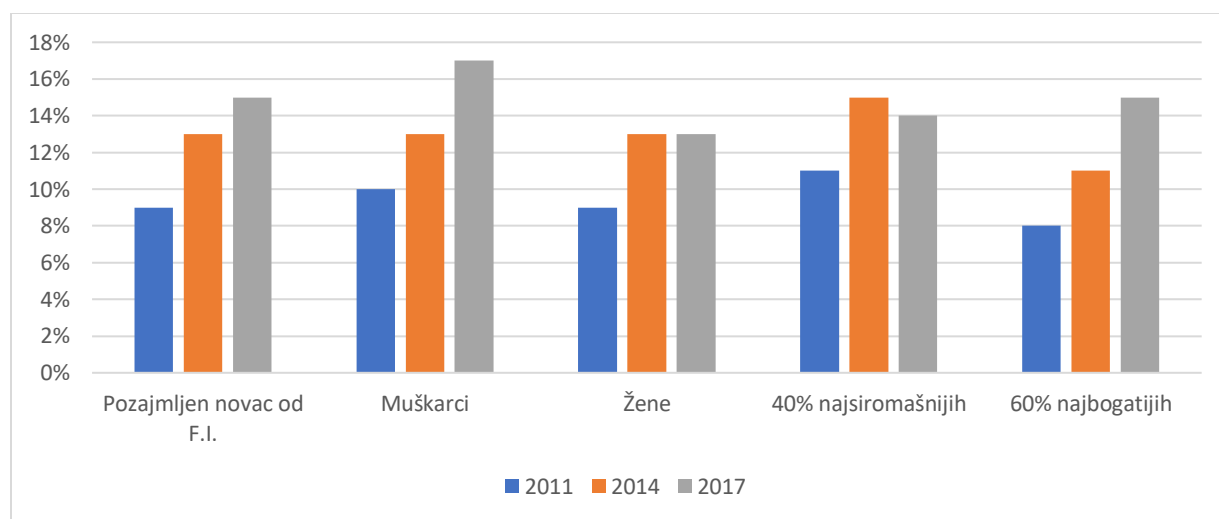
Grafikon 7: Štednja kod finansijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Češkoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 7 prikazuje postotak ljudi koji su štedili kod F.I. u 2011., 2014. i 2017. godini. Najviše ljudi štedilo je 2017. godine, njih 45%, a najmanje 2011. godine, njih 35%. Razlika između muškaraca i žena vrlo je mala. Najviše muškaraca i žena štedilo je kod financijske institucije 2017. godine (49% i 42%). Što se tiče štednje mladih kod F.I., dominiraju mladi stariji od 25 godina, 51% starijih od 25 godina štedilo je kod F.I. u 2017. godini, a iste je godine 12% mladih od 25 godina štedilo kod F.I. Osobe mlađe od 25 godina najviše su štedile 2014. godine, a zabilježen je postotak od 21%.

Grafikon 8: Pozajmljen novac od financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Češkoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 8 prikazuje postotak ljudi koji su pozajmili novac od F.I. u 2011., 2014. i 2017. godini u Češkoj. Najviše se pozajmljivalo 2017. godine, a najmanje 2011. godine. U 2011. i 2017. veći je postotak muškaraca u odnosu na žene koji su pozajmili novac od F.I., u 2011. 10% muškaraca i 9% žena, a u 2017. 17% muškaraca i 13% žena. Ovakvi postoci ukazuju na bolji pristup financijskim uslugama koji imaju muškarci u odnosu na žene. Gledajući najsiromašnije, najviše su pozajmljivali 2014. godine, a najbogatiji 2017. godine.

3.3. Poljska

Što se Poljske tiče, faktori koji pridonose financijskoj i socijalnoj isključenosti određenih skupina ljudi uključuju: nisku razinu obrazovanja, nisku razinu dohotka, umirovljeničku dob, nezaposlenost i život u malim, perifernim područjima.⁵⁴

Kada se promatra razlika među spolovima, ne postoji značajna razlika u položaju žena i muškaraca. Također, ne postoji veći rizik od financijske isključenosti za žene u odnosu na muškarce. Takvo stanje u Poljskoj može se povezati s činjenicom da je prosječna razina obrazovanja žena u Poljskoj nešto viša od razine obrazovanja muškaraca, stoga su žene zbog višeg stupnja obrazovanja manje izložene financijskoj isključenosti. Većih razlika nema ni između malih i velikih sela što se tiče dostupnosti financijskih usluga budući da postoji velika mobilnost stanovništva koja im omogućuje da lako dođu do banke ili neke druge financijske institucije. Dostupnosti financijskih usluga pridonosi i dobro razvijena mreža kooperativnih banaka koja djeluje u ruralnim područjima. Rizik financijske isključenosti utječe prvenstveno na osobe koje ostvaruju niska primanja. S jedne strane, nisu u mogućnosti ulagati, imati štednju ili koristiti prekoračenje po tekućem računu, a s druge strane banke kao profitne organizacije nisu zainteresirane davati kredite takvim osobama. Osobe koje ostvaruju niska primanja najčešće su starije osobe s niskim stupnjem obrazovanja, osobe koje žive u malim gradovima.⁵⁵

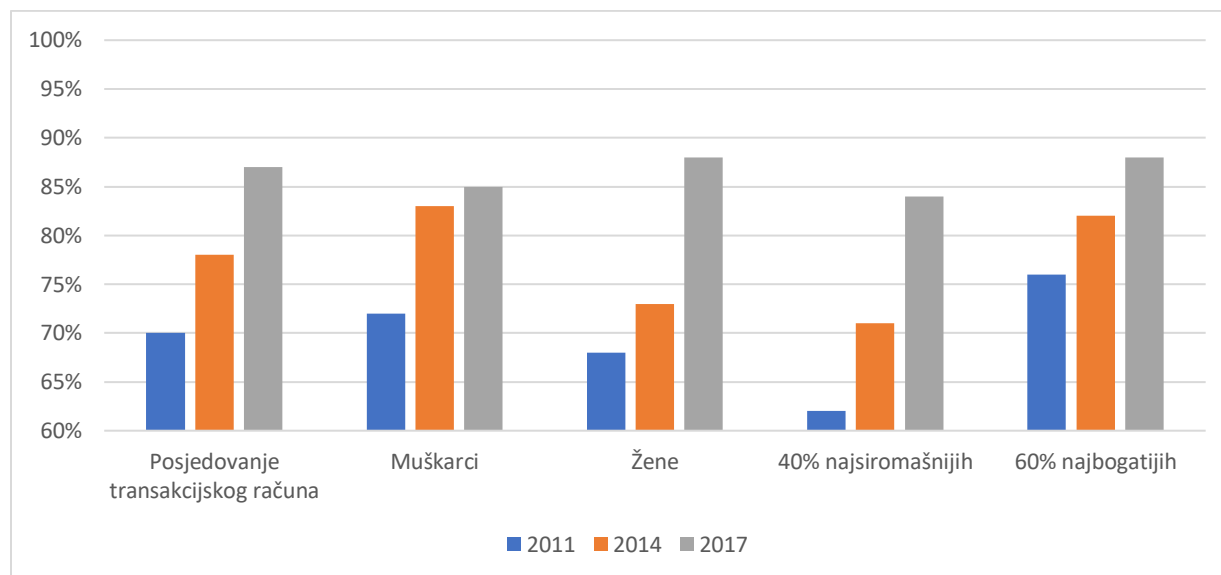
Visoka razina financijske isključenosti u društvu dovodi do pogoršanja životnog standarda građana, a produbljuje se i socijalni jaz između bogatih i siromašnih kućanstava.⁵⁶

⁵⁴ Bledowski, P., Iwanicz-Drozdowska, M. (2007) Financial services provision and prevention of financial exclusion in Poland, National survey, Warsaw school of economics, str. 35-36.

⁵⁵ Ibid., str. 35-36.

⁵⁶ Horska, E., Szafranska, M., Matysik-Pejas, R. (2013) Knowledge and financial skills as the factors determining the financial exclusion process of rural dwellers in Poland 59 (1), str. 29

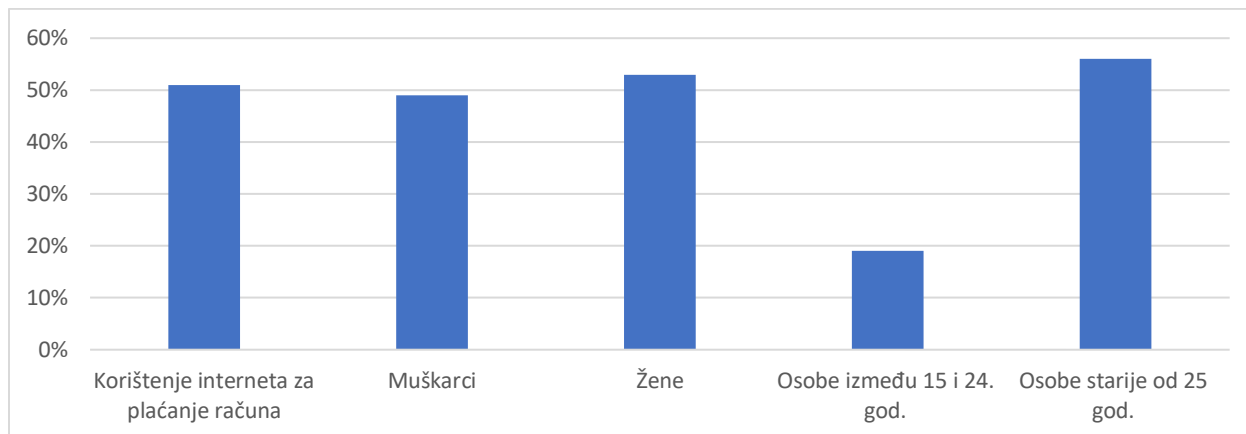
Grafikon 9: Posjedovanje transakcijskog računa u 2011., 2014. i 2017. godini u Poljskoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 9 prikazuje postotak onih koji su posjedovali transakcijski račun u 2011., 2014. i 2017. godini. Postotak onih koji su posjedovali transakcijski račun postepeno se povećavao od 2011. u kojoj je iznosio 70% do 2017. godine u kojoj se postotak popeo na 87%. Ista situacija može se primjetiti kod muškaraca i žena. U 2011. i 2014. veći je postotak muškaraca koji su posjedovali transakcijski račun u odnosu na žene, a samo u 2017. situacija se promijenila u korist žena. 2017. godine 85% muškaraca i 88% žena posjedovalo je transakcijski račun. Kao glavni razlozi ne posjedovanja transakcijskog računa navode se: previsoka cijena financijskih usluga i nedostatak povjerenja u F.I. Što se tiče 40% najsiromašnije populacije najmanje ih je posjedovalo transakcijski račun 2011. godine, a najviše posljednje, 2017. godine (62% i 84%). Kod najbogatije populacije situacija je bila jednaka, postotak se povećavao od 2011. do 2017. godine (76% i 88%).

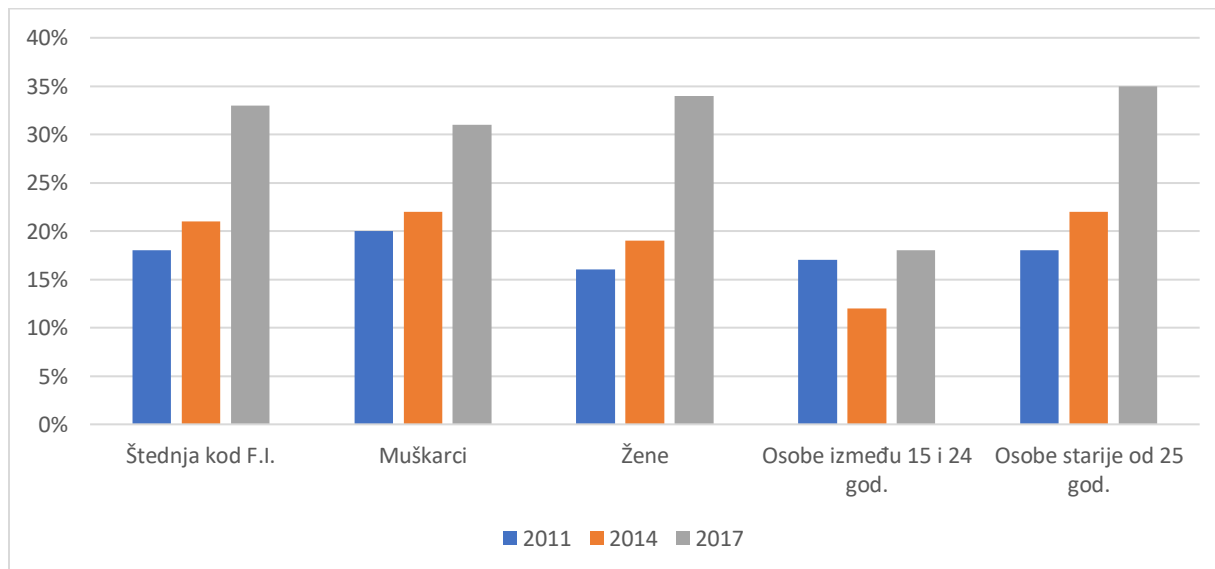
Grafikon 10: Korištenje interneta za plaćanje računa u 2017. godini u Poljskoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 10 prikazuje postotak ljudi koji su koristili internet za plaćanje računa u Poljskoj, 2017. godine. Tako je 51% ljudi 2017. godine koristilo internet za plaćanje računa. Razlika između žena i muškaraca je neznatna s blagom prednosti žena od 4%. Međutim, razlika je vidljiva kada se radi o osobama između 15. i 24. godine te osoba starijih od 25 godina. Stariji od 25 godina upoznati su s internet bankarstvom više nego mlađi što pokazuju i postoci, 19% mlađih i čak 56% starijih koristilo je internet za plaćanje računa 2017. godine.

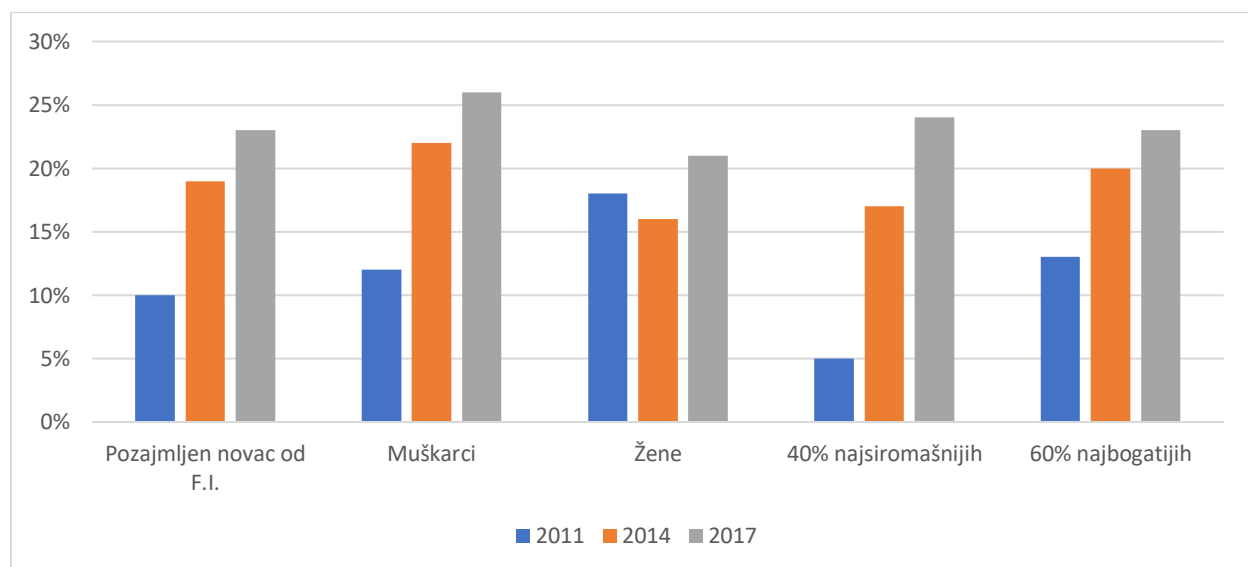
Grafikon 11: Štednja kod financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Poljskoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 11 prikazuje postotak stanovništva koji je imao štednju kod F.I. 2011., 2014. i 2017. godine u Poljskoj. Kao što se iz grafa vidi, postotak se postepeno povećavao od 2011. prema 2017. godini te je iznosio 18%, 21% i 33%. Prema podacima iz grafa, u prve dvije godine više je bilo muškaraca nego žena koji su imali štednju kod F.I., a samo u posljednjoj, 2017. godini situacija je bila drukčija. Kod muškaraca najmanji postotak iznosi 20%, a najveći 31%, a kod žena 16% i 34%. Promatrajući osobe između 15. i 24. godine te osobe starije od 25 godina vidi se da je u 2011. godini razlika neznatna, samo 1%, a u slijedeće dvije godine se povećava. Najveća razlika zabilježena je 2017. godine kada je samo 18% mlađih od 25 godina imalo štednju, a starijih od 25 godina koji su imali štednju kod F.I. bilo je 35%.

Grafikon 12: Pozajmljen novac od financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Poljskoj, u %

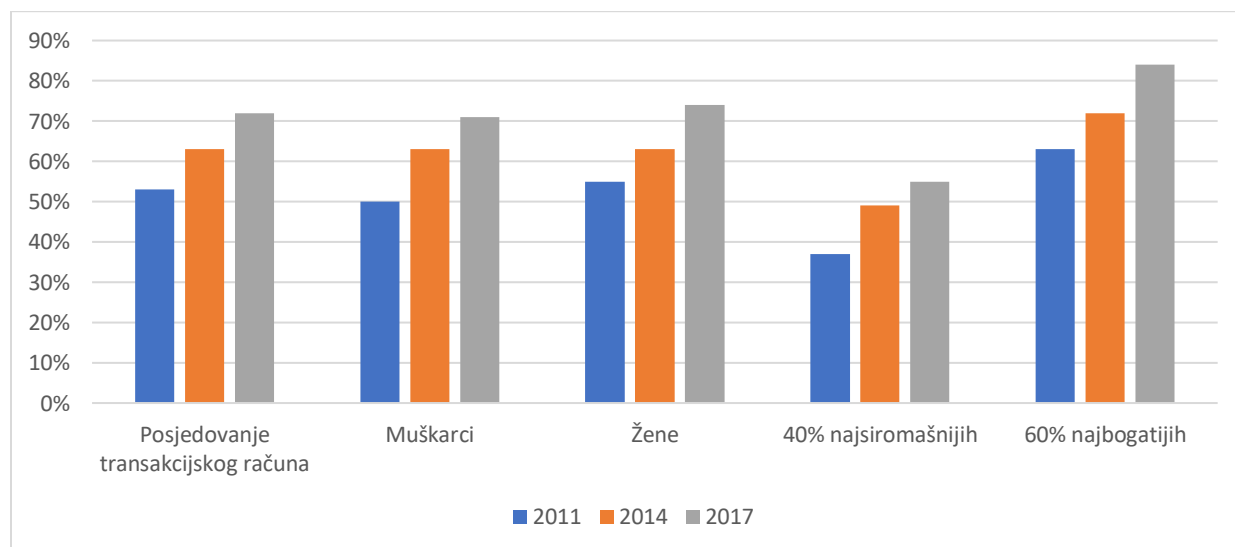
Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 12 prikazuje postotak stanovništva koji su pozajmili novac od F.I. 2011., 2014. i 2017. godine. Prema podacima iz grafa vidljivo je da se najviše pozajmljivalo 2017. godine, a najmanje 2011. godine. U 2011. godini veći je postotak žena koje su pozajmljivale novac nego što je muškaraca iste godine, pa je tako bilo 18% žena i 12% muškaraca. Slijedeće dvije godine situacija se promijenila u korist muškaraca. Ipak, vidljivo je da je posljednje, 2017. godine najveći postotak muškaraca i žena pozajmljivao novac od F.I. Najbogatijima su financijske usluge dostupnije nego najsiromašnijima što pokazuju podaci iz grafikona.

3.4. Bugarska

U Bugarskoj su do 2009. godine bankovne usluge doživjele brzi razvoj. Osim toga, razdoblje ekspanzije u Bugarskoj pratila je značajna konsolidacija bankarskog sektora i njegovo prilagođavanje novim ekonomskim stvarnostima. Proces je bio popraćen s nekoliko ključnih promjena: banke su smanjile operativne troškove, uvjeti za odobravanje kredita su pregledani, rizik je optimiziran te se financiranje počelo vršiti iz vlastitih resursa, a ne više sredstava koje su osiguravale matične tvrtke.⁵⁷ Međutim, u odnosu na ostale zemlje članice Europske unije, Bugarska ima najveći postotak ljudi u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti i to čak 41,3%. Trećina Bugara nema sredstva kako bi pokrili osnovne potrebe koje su neophodne za normalan život.⁵⁸ Na rizik od siromaštva snažno utječe obrazovanje. Dakle, povećanje razine obrazovanja smanjuje rizik od siromaštva i obrnuto.⁵⁹ Prema podacima bugarskog nacionalnog statističkog instituta iz 2019. godine, siromaštvo, socijalna isključenost i nejednakost dohotka u Bugarskoj je i dalje među najvećima u Europskoj uniji.⁶⁰

Grafikon 13: Posjedovanje transakcijskog računa u 2011., 2014. i 2017. godini u Bugarskoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

⁵⁷ Georgiev, Y. (2014) Private indebtedness in Bulgaria-trends and comparisons with Central and South East European countries, Economic policy institute, str. 9

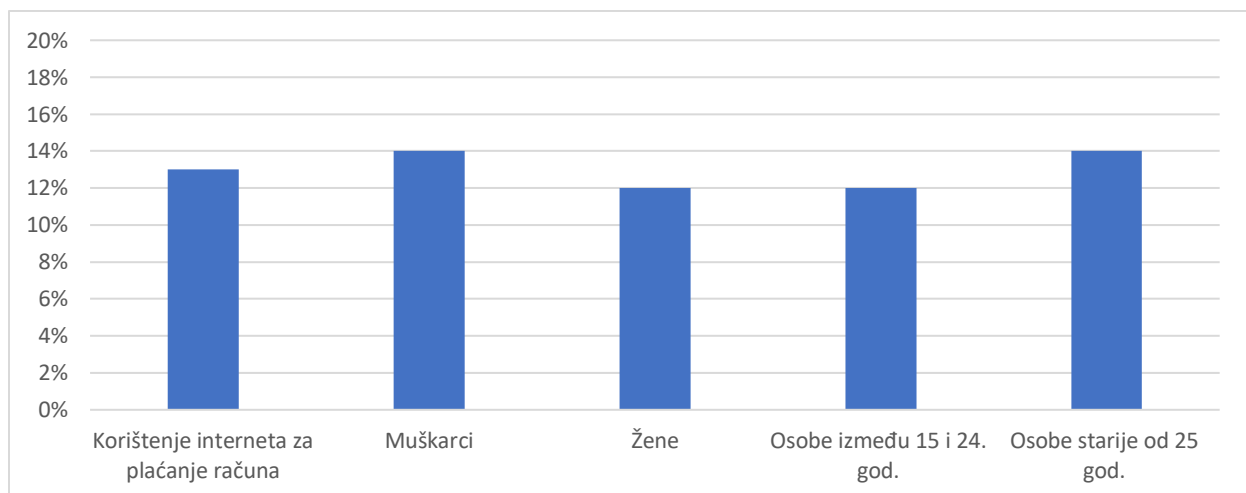
⁵⁸ High risk of poverty or social exclusion for people in Bulgaria. Dostupno na: <https://www.novinite.com/articles/177427/High+Risk+of+Poverty+or+Social+Exclusion+for+People+in+Bulgaria+%E2%80%93+Report> (4.12.2019.)

⁵⁹ Kandilarov, E. (2019) Levels of poverty and social exclusion in Bulgaria, Bulgaria social briefing, 18 (3), str. 4

⁶⁰ Ibid., str. 7

Grafikon 13 prikazuje postotak stanovništva koji su posjedovali transakcijski račun 2011., 2014. i 2017. godine. Najveći postotak zabilježen je 2017. godine kada je 72% ljudi posjedovalo transakcijski račun, a najmanji je zabilježen 2011. godine, 53%. U Bugarskoj je veći postotak žena nego muškaraca posjedovalo transakcijski račun u 2011. i 2017. godini, a 2014. godine jednak je postotak žena i muškaraca posjedovalo transakcijski račun (63%). Razlike najbogatije i najsiromašnije populacije potpuno su uočljive, tako da je u sve 3 godine veći postotak bogatih nego siromašnih posjedovalo transakcijski račun. U Bugarskoj razlozi ne posjedovanja transakcijskog računa su: nedostupnost financijske institucije, previsoka cijena financijskih usluga i nedostatak povjerenja u financijske institucije.

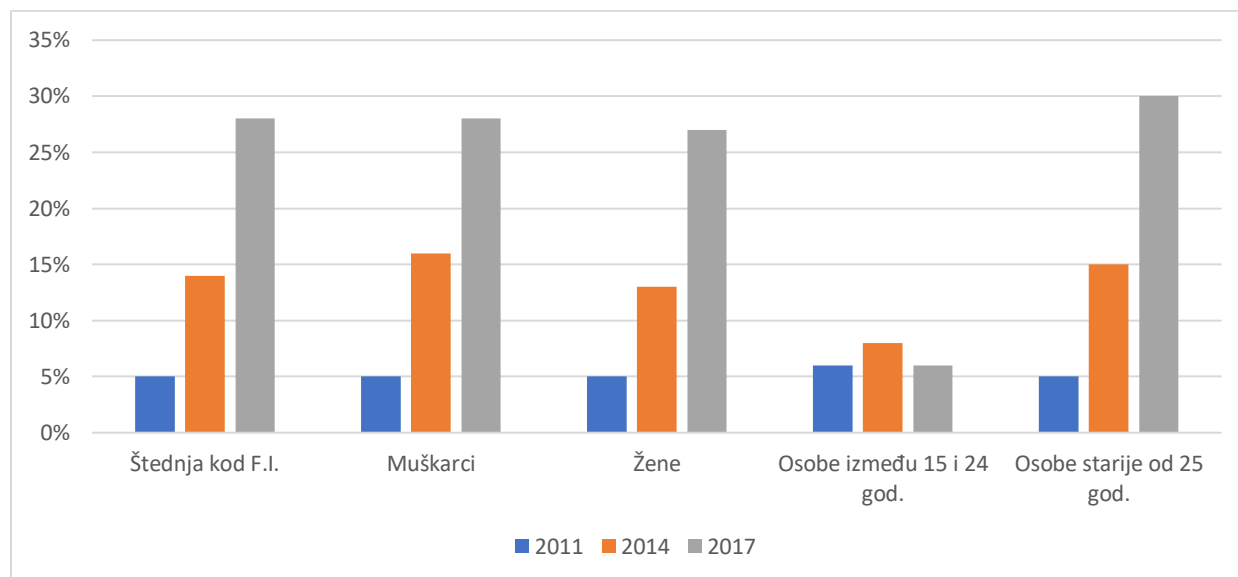
Grafikon 14: Korištenje interneta za plaćanje računa u 2017. godini u Bugarskoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 14 prikazuje postotak stanovništva koje je koristilo internet za plaćanje računa 2017. godine u Bugarskoj. Samo 13% ljudi koristilo je internet za plaćanje računa što upućuje na slabo poznavanje stanovništva o internet bankarstvu i slabo korištenje istog. Gledajući razliku muškaraca i žena samo je 2% više muškaraca u odnosu na žene koristilo internet za plaćanje računa. Također, razlika između mlađih i starijih od 25 godina gotovo je nezamjetna, samo 12% mlađih i 14% starijih od 25 godina koristilo je internet za plaćanje računa.

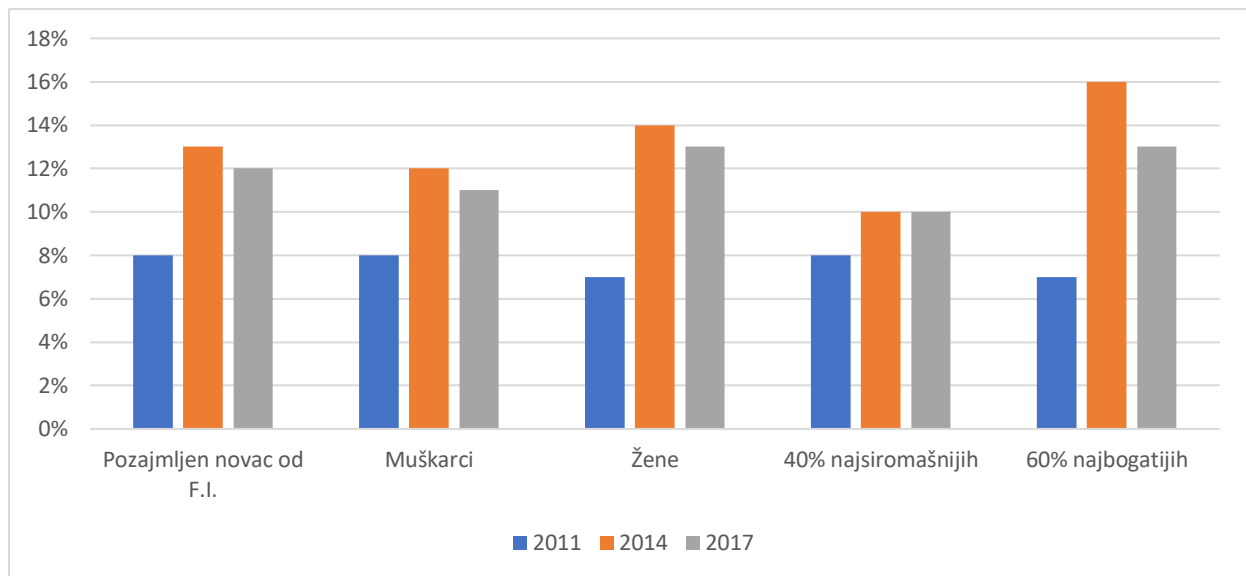
Grafikon 15: Štednja kod financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Bugarskoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 15 prikazuje postotak onih koji su štedili kod financijskih institucija 2011., 2014. i 2017. godine. Primjetno je velika razlika između 2011. godine kada je samo 5% ljudi imalo štednju kod F.I. i 2017. godine kada je 28% ljudi imalo štednju kod F.I. Nema velike razlike između muškaraca i žena, 2011. godine jednak postotak (5%) muškaraca i žena imalo je štednju kod F.I., a u naredne dvije godine nezamjetno veći postotak muškaraca u odnosu na žene imalo je štednju kod F.I. Kod mladih između 15. i 24. godine i mladih starijih od 25 godina veća razlika zabilježena je 2014. i 2017. godine.

Grafikon 16: Pozajmljen novac od finansijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Bugarskoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 16 prikazuje postotak stanovništva koji je pozajmio novac od F.I. 2011., 2014. i 2017. godine. U Bugarskoj, najveći postotak ljudi pozajmljivao je novac 2014. godine (13%), a najmanji postotak 2011. godine, samo 8%. Samo je 2011. godine veći postotak muškaraca u odnosu na žene pozajmio novac od F.I., a u preostale dvije godine bio je veći postotak žena, 14% u 2014. i 13% u 2017. godini. Isto tako, promatrajući najsiromašniju i najbogatiju populaciju primjećuje se da je 2014. i 2017. godine 10% najsiromašnijih pozajmilo novac od F.I., a najmanje 2011. godine, samo njih 8%. Kod najbogatijih, najveći postotak zabilježen je 2014. godine od 16%, a najmanji 2011. od 7%.

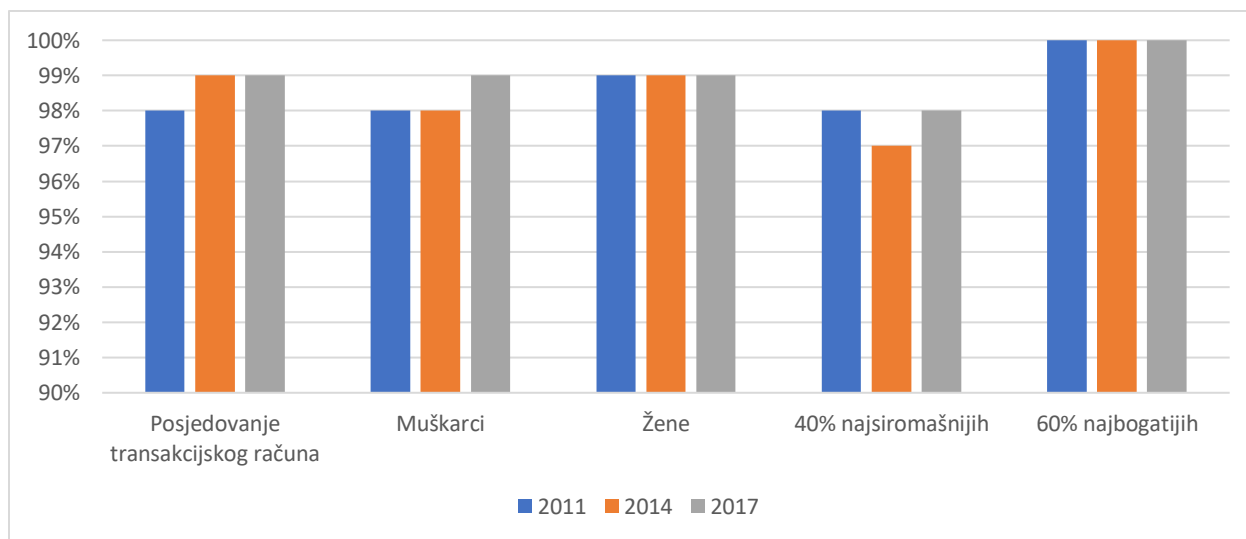
3.5. Njemačka

Struktura štedionica u Njemačkoj temelji se na suradnji i zajedničkoj odgovornosti. Takav sustav podržava neprofitne štedne banke u manje razvijenim područjima, a samim time promiče ekonomsku i socijalnu koheziju. Suradnja javnog sektora i kooperativnih banaka omogućila je visoku razinu pružanja finansijskih usluga, a tome je doprinijela široka mreža podružnica.⁶¹

⁶¹ Ayadi, R., Rodkiewicz, J. (2007) Tackling financial exclusion in Europe: The market response, str. 6

Zbog svog javnog mandata sukladno zakonu, štedne banke uslužuju sve stanovnike lokalnih područja (uključujući ruralna i ranjiva područja) preko guste mreže podružnica. Osim toga, financiraju mala i srednja poduzeća te provode učinkovito financijsko posredovanje kako bi poboljšali gospodarski rast i koheziju u regijama. Na primjer, oko 80% svih korisnika socijalnih naknada posjeduje svoj tekući račun u štedionici.⁶² U zemljama velike raznolikosti među kojima je i Njemačka djeluju STV (Stakeholders Value) institucije, odnosno institucije različite vlasničke strukture (javne banke, zadruge, štedne institucije) koje su glavni pružatelji financijskih usluga. Njemačke banke znatno su iznad europskog prosjeka s obzirom da su jedinični troškovi koji se odnose na platne transakcije blizu nule.⁶³

Grafikon 17: Posjedovanje transakcijskog računa u 2011., 2014. i 2017. godini u Njemačkoj, u %

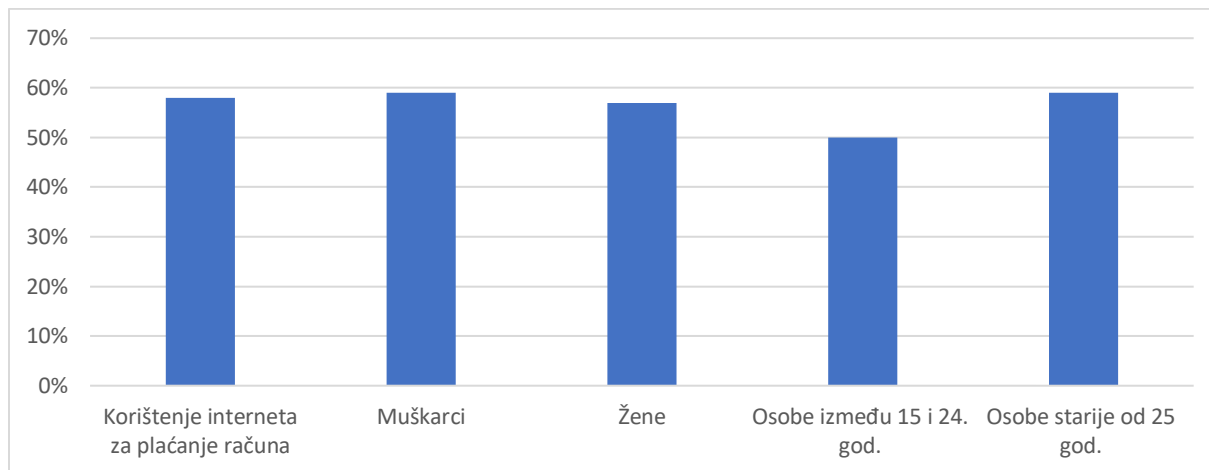
Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 17 prikazuje postotak stanovništva u Njemačkoj koje je posjedovalo transakcijski račun 2011., 2014. i 2017. godine. Sve tri godine gotovo da je 100% ljudi posjedovalo transakcijski račun. Sukladno tome, visok postotak muškaraca i žena posjedovalo je transakcijski račun u sve tri godine s blagom prednosti žena 2011. i 2014. godine. Kod najsiromašnije populacije njih 98% posjedovalo je transakcijski račun 2011. i 2017. godine dok je 2014. samo 1% manje njih posjedovalo isti. Kod najbogatije populacije u sve tri godine jednak je postotak onih koji u posjedovali transakcijski račun, a taj postotak iznosio je 100%.

⁶² Ayadi, R., Rodkiewicz, J. (2007): op.cit., str. 11

⁶³ Ibid., str. 22

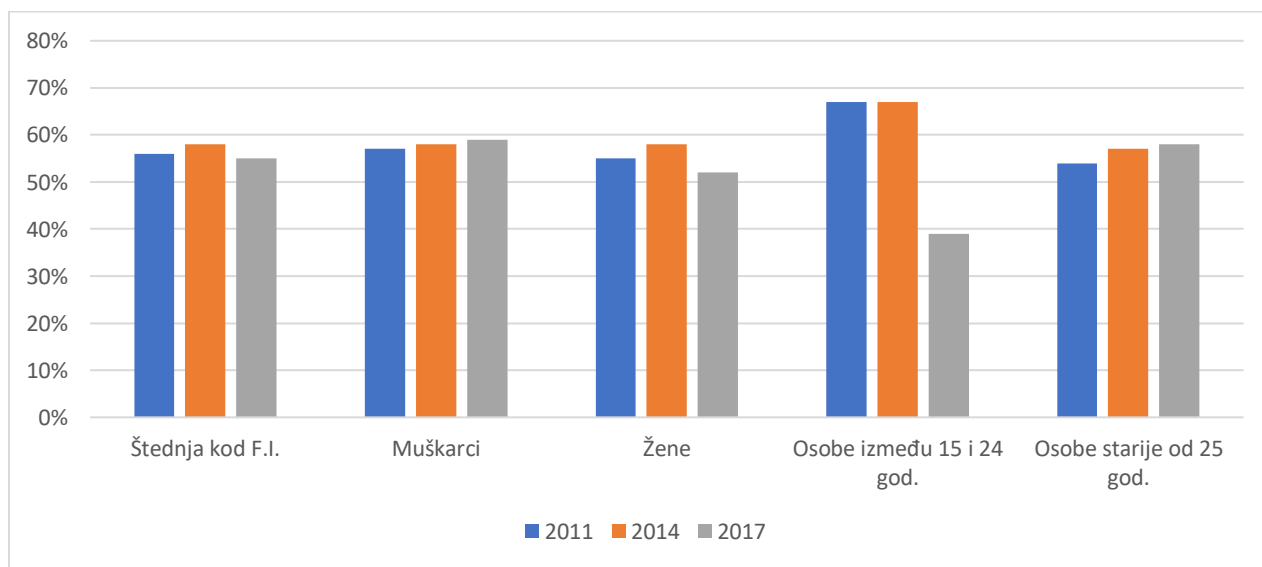
Grafikon 18: Korištenje interneta za plaćanje računa u 2017. godini u Njemačkoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 18 prikazuje postotak ljudi koji su koristili internet za plaćanje računa 2017. godine u Njemačkoj. 58% stanovništva koristilo je internet za plaćanje računa. Razlike između muškaraca i žena gotovo da nema, 59% muškaraca i 57% žena koristilo je internet za plaćanje računa. Isto tako, mala je razlika između osoba mlađih i starijih od 25 godina. Osoba mlađih od 25 godina koje su koristile internet za plaćanje računa bilo je 50%, a 9% više bilo je onih starijih od 25 godina.

Grafikon 19: Štednja kod financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Njemačkoj, u %

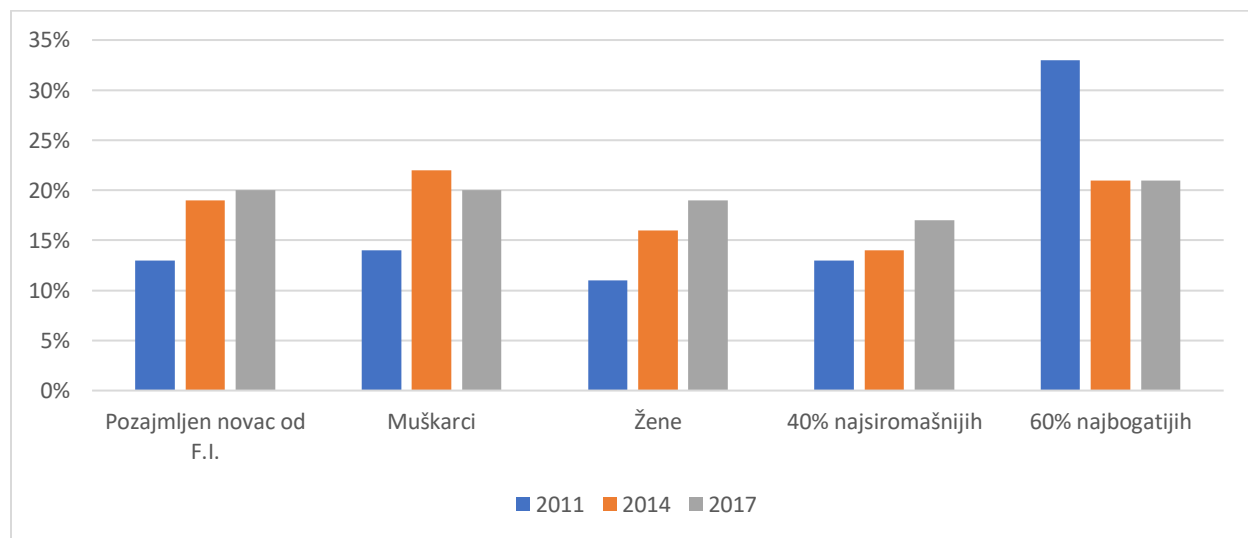

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 19 prikazuje postotak stanovništva koji su štedili kod F.I. u 2011., 2014. i 2017. godini. U sve tri godine postoci se kreću oko 55%, a najviše ih je štedilo 2014. godine i to 58%. Najviše muškaraca štedilo je 2017. god., a najmanje 2011. godine dok su žene najviše štedile 2014., a najmanje 2017. godine. Kao što se iz grafa može vidjeti nema velike razlike u postocima između muškog i ženskog stanovništva. Što se tiče mladih od 15. do 24. godine, isti postotak štednje zabilježen je 2011. i 2014. godine od 67%, a u 2017. bilo ih je 39%. Kod starijih od 25 godina u sve tri godine zabilježen je sličan postotak štednje (54, 57 i 58%).

Na grafikonu 20 prikazani su postoci ljudi koji su pozajmili novac od F.I. u 2011., 2014. i 2017. godini u Njemačkoj. Najviše ljudi pozajmilo je novac 2017. godine, a najmanje 2011. Promatrajući muško i žensko stanovništvo vidi se da je u sve tri godine veći postotak muškaraca nego žena pozajmilo novac od F.I. što sugerira da muškarci imaju bolji pristup kreditima od žena, odnosno da su uključeni u financijski sustav. Najsiromašnija populacija najviše je pozajmljivala novac 2017. godine, njih 17%, a najmanje 2011. godine 13%. Najbogatiji su najviše pozajmljivali novac 2011. godine, njih čak 33%, a preostale dvije godine njih 21% pozajmljivalo je novac od F.I.

Grafikon 20: Pozajmljen novac od financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Njemačkoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

3.6. Španjolska

U Španjolskoj, komercijalne banke i štedionice bile su glavna sila u proširenju usluga i doprinosu visoko konkurentnom tržištu. Financijski sektor smatra se konkurentnim zbog visokog stupnja financijskog posredovanja, učinkovite raspodjele štednje, niske marže posredovanja i širokog pristupa financijskim uslugama. Štedne banke povećale su kreditiranje privatnog sektora, a posebno pojedina te malih i srednjih poduzetnika. Za razliku od štednih banaka, komercijalne banke dominiraju u investicijskim i mirovinskim fondovima i kreditiraju uglavnom pravne osobe, a ne privatni sektor kao što je slučaj kod štednih banaka.⁶⁴

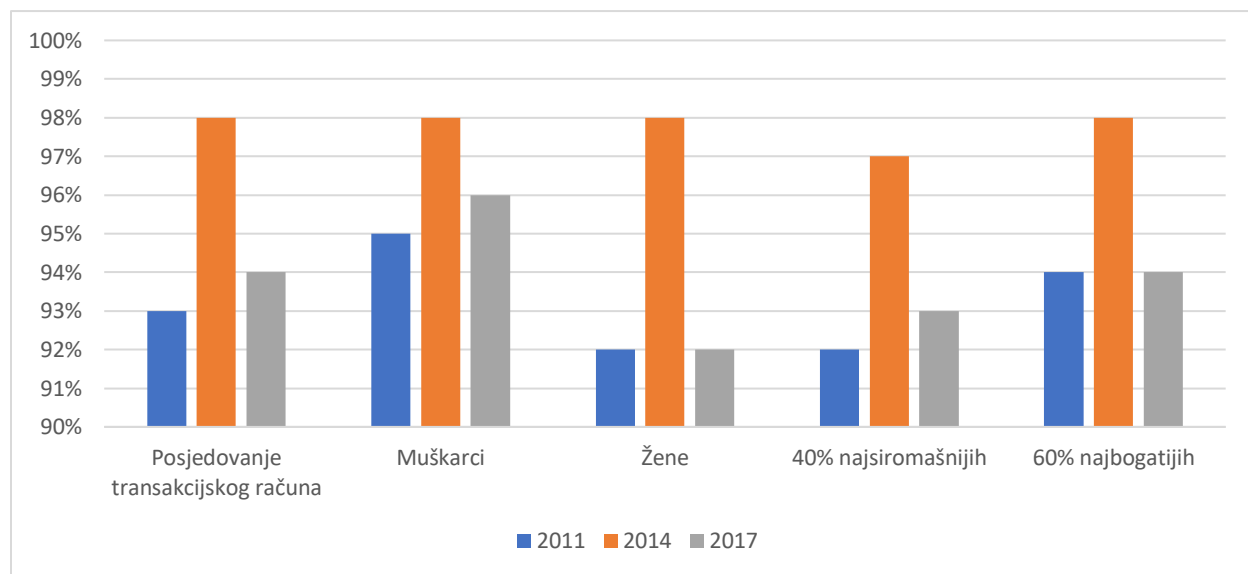
Štedne banke u Španjolskoj imaju velik doprinos u sprječavanju financijske isključenosti u smislu kredita, štednje, transakcija, posjedovanja tekućih računa pa sukladno tome otvaraju urede i postavljaju bankomate u zonama male gustoće stanovništva, pridaju veću važnost stanovništvu s niskim prihodima i imigrantima. Štedne banke u privatnom su vlasništvu, ali one ne isplaćuju dividende već dio svog prihoda plasiraju u projekte socijalne skrbi kao što su mikrokreditni programi.⁶⁵ Osim štednih banaka u Španjolskoj djeluju kreditne zadruge (“Sociedades Cooperatives de Credito”) koje olakšavaju financijsku uključenost stanovništva koje živi u ruralnim i teško dostupnim područjima.⁶⁶

⁶⁴Ayadi, R., Rodkiewicz, J. (2007): op.cit., str. 6

⁶⁵ Ibid., str. 11

⁶⁶ Ibid., str. 14

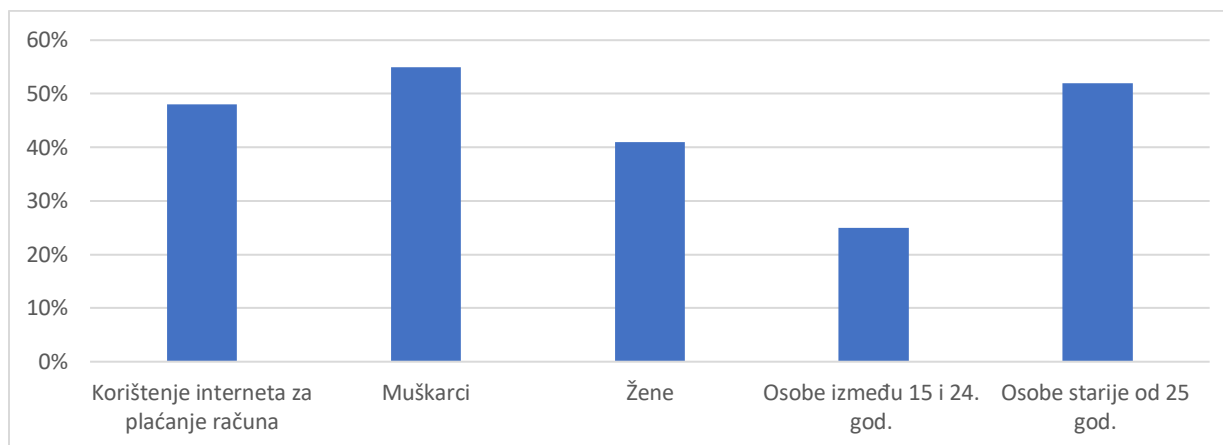
Grafikon 21: Posjedovanje transakcijskog računa u 2011., 2014. i 2017. godini u Španjolskoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 21 prikazuje postotak stanovništva u Španjolskoj koje je posjedovalo transakcijski račun 2011., 2014. i 2017. godine. Najveći postotak zabilježen je 2014. god. kada je čak 98% ljudi posjedovalo transakcijski račun, a najmanji 2011. godine od 93%. Neznatno veći postotak muškaraca u odnosu na žene posjedovao je transakcijski račun u sve tri godine, a taj se postotak i kod muškaraca i kod žena kretao u intervalu od 90 do 100%. Isti postotak, a ujedno i najveći zabilježen je 2014. godine od 98% kod muškaraca i žena. Slični postoci zabilježeni su kod najsiromašnije i najbogatije populacije kod kojih su također 2014. godine vidljivi najveći postoci onih koji su posjedovali transakcijski račun.

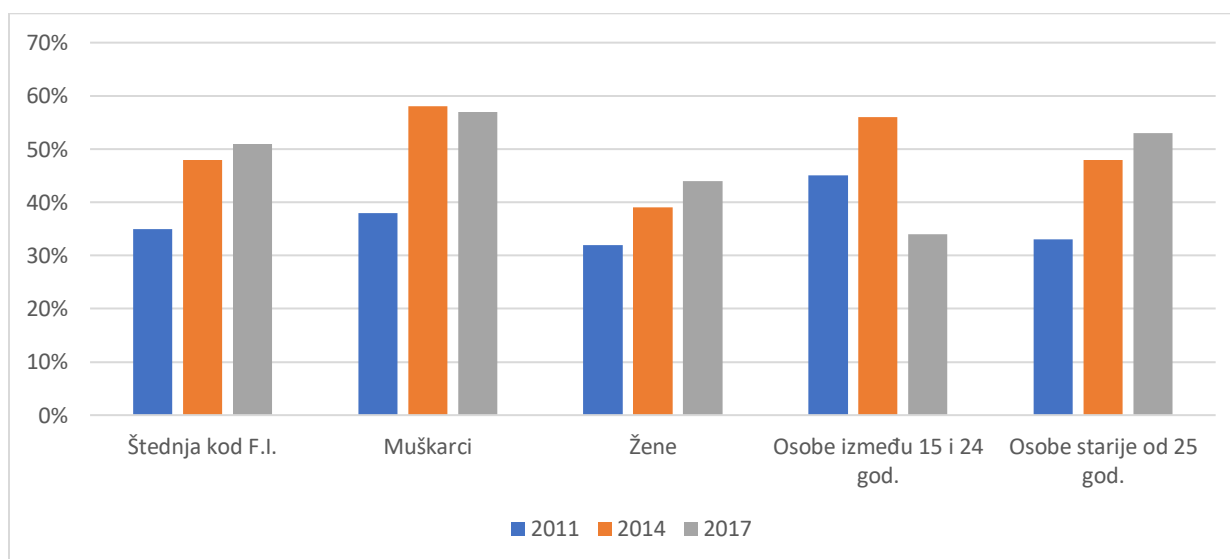
Grafikon 22: Korištenje interneta za plaćanje računa u 2017. godini u Španjolskoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Na grafikonu 22 prikazani su postoci stanovništva koje je 2017. godine koristilo internet za plaćanje računa. 48% ljudi koristilo je internet kako bi platili račune. Muškarci su više koristili internet za plaćanje računa nego žene, a tome u prilog ide postotak od 55% muškaraca u odnosu na 41% žena. Nadalje, 52% starijih od 25 godina koristilo je internet za plaćanje računa što je dva puta veći postotak od osoba između 15. i 24. godine kojih je bilo 25%.

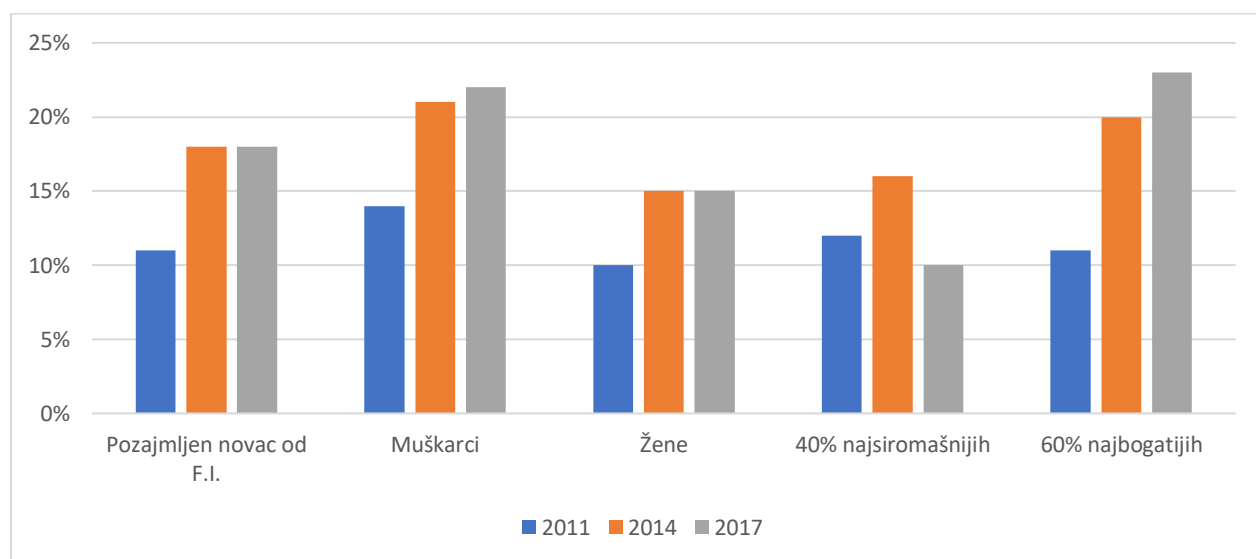
Grafikon 23: Štednja kod financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Španjolskoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Na grafikonu 23 prikazani su postoci ljudi koji su štedili kod F.I. 2011., 2014. i 2017. godine. Najviše ljudi štedilo je 2017. godine, 51%, a najmanje 2011. godine 35%. U sve tri godine više je štedilo muškaraca nego žena. Najveći postotak kod muškaraca zabilježen je 2014. godine kada je njih 58% štedilo kod F.I., a kod žena taj je postotak iznosio 44% 2017. godine. U prve dvije godine više je štedilo mladih ljudi između 15. i 24. godine u odnosu na starije od 25 godina, a situacija se promijenila tek 2017. god.

Grafikon 24: Pozajmljen novac od financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Španjolskoj, u %

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Grafikon 24 prikazuje postotak ljudi koji su pozajmili novac od F.I. 2011., 2014. i 2017. godine. Na grafu je vidljivo kako je najmanji postotak ljudi pozajmljivao novac 2011. god., njih 11%, a preostale dvije godine dijele isti postotak od 18%. Muški dio populacije u sve tri godine pozajmljivao je više nego ženski. U 2017. god. 22% muškaraca pozajmljivalo je novac od F.I. što je ujedno najveći postotak s obzirom na ostale dvije godine. Najmanji postotak žena pozajmljivao je novac 2011. godine, a jednako 2014. i 2017. godine (15%). Kod najbogatijih 23% ljudi pozajmilo je novac 2017. godine što je najveći postotak u odnosu na preostale dvije godine, kod najsiromašnijih najveći postotak onih koji su pozajmili novac od F.I. je 16% ostvaren 2014. godine.

Tablica 1: Pokazatelji financijske isključenosti u odabranim zemljama Europske unije u 2011., 2014. i 2017. godini, u %

Država	Posjedovanje transakcijskog računa			Štednja kod financijskih institucija			Pozajmljen novac od financijskih institucija		
	2011.	2014.	2017.	2011.	2014.	2017.	2011.	2014.	2017.
Bugarska	53%	63%	72%	5%	14%	28%	8%	13%	12%
Češka	81%	82%	81%	35%	38%	45%	9%	13%	15%
Njemačka	98%	99%	99%	56%	58%	55%	13%	19%	20%
Španjolska	93%	98%	94%	35%	48%	51%	11%	18%	18%
Hrvatska	88%	86%	86%	12%	27%	36%	14%	23%	13%
Poljska	70%	78%	87%	18%	21%	33%	10%	19%	23%

Izvor: World Bank (2017.), The global Findex database

Tablica 1 prikazuje pokazatelje financijske isključenosti u odabranim zemljama Europske unije. Prikazani su neki od pokazatelja financijske isključenosti, a to su: posjedovanje transakcijskog računa, štednja kod financijskih institucija i pozajmljen novac od financijskih institucija. Što se tiče posjedovanja transakcijskog računa u 2011. godini, najmanji postotak ljudi koji su posjedovali transakcijski račun zabilježen je u Bugarskoj i iznosio je 53%, a najveći postotak u Njemačkoj koji je iznosio čak 98%. U ostalim zemljama EU postotak se kretao u intervalu od 70% do 93%. Također, u preostale dvije godine situacija je ostala ista, u Bugarskoj su zabilježeni najmanji postoci, a u Njemačkoj najveći. Promatrajući Hrvatsku, u prve dvije godine, evidentno

je kako je treća je po redu od navedenih zemalja s najvećim postotkom stanovništva koje je posjedovalo transakcijski račun. Prema navedenim podacima može se zaključiti da je bugarsko stanovništvo financijski isključeno u odnosu na stanovništvo ostalih navedenih zemalja Europske unije ako se promatra postotak onih koji su posjedovali transakcijski račun, dok najviše financijski uključenih ima u Njemačkoj i Španjolskoj. Što se tiče štednje kod financijskih institucija, najmanji postotak zabilježen je u Bugarskoj, u sve 3 godine, a najveći u Njemačkoj. Također. može se primjetiti da u svim zemljama osim Njemačkoj postotak raste od 2011. prema 2017. godini i da je najveći upravo u 2017. godini. Prema tom pokazatelju najviše financijski uključenih zabilježeno je u Njemačkoj i Španjolskoj, a slijedi ih Češka, dok najviše financijski isključenih što se štednje tiče ima Bugarska. Hrvatska se nalazi na četvrtom mjestu u 2017. godini, a odmah iza nje je Poljska s 33% ljudi koji su štedili kod F.I. Promatrajući postotak ljudi koji su pozajmili novac od F.I. u 2011. godini, najviše ih je bilo u Hrvatskoj (14%), a potom u Njemačkoj (13%). Kao što se vidi u tablici 1 najmanje su pozajmljivali Bugari, Česi i Poljaci što upućuje na otežan pristup kreditima u odnosu na ostale zemlje. U 2014. godini Hrvatska i dalje zauzima prvo mjesto po postotku ljudi koji su pozajmili novac od F.I., a prate ju Poljska, Njemačka i Španjolska, dok Češka i Bugarska dijele zadnje mjesto s postotkom od 13%. U 2017. godini situacija se promijenila pa se prema podacima iz tablice može zaključiti da su otežan pristup kreditima imali stanovnici Hrvatske, Češke i Bugarske, a najviše financijski uključeni bili su Poljaci, zatim Nijemci i Španjolci.

4. STRATEGIJE I INSTRUMENTI SMANJENJA FINANCIJSKE ISKLJUČENOSTI

Problem financijske isključenosti prisutan je kako u nerazvijenim tako i u razvijenim zemljama. Međutim, mjere koje poduzimaju nerazvijene u odnosu na razvijene zemlje su različite. Mjere koje poduzimaju nerazvijene zemlje imaju za cilj povećati dostupnost financijskih usluga, a ne potpuno ukloniti problem financijske isključenosti budući da duže vrijeme to neće biti moguće. Što se tiče problema financijske isključenosti u razvijenim zemljama, one poduzimaju mjere u kojima sudjeluju središnje banke, banke, državna tijela i predstavnici različitih socijalnih skupina. Prvom skupinom mjera problem financijske isključenosti nastoji se smanjiti državnim politikama olakšica i potpora skupinama stambenosti koja su potrebna, zatim besplatnim financijskim savjetovanjem, većom zaštitom potrošača i sprječavanjem diskriminacije socijalno ugroženih skupina. Za ublažavanje financijske isključenosti učinkovitim su se pokazale institucije mikrofinanciranja koje su najsiromašnijem stanovništvu omogućavale pristup financijskim uslugama.⁶⁷

U današnje vrijeme, za smanjivanje financijske isključenosti veću ulogu ima država, da zakonima i drugom regulacijom prisili banke na veću socijalnu odgovornost, ali od banaka se pritom ne očekuje da ugroze svoj opstanak na tržištu ili da zanemare komercijalna načela poslovanja. Prvi zakon kojim se financijske institucije nastojalo prisiliti na veću socijalnu osjetljivost donesen je u SAD-u 1977. godine pod nazivom Community Reinvestment Act (CRA), odnosno Zakon o reinvestiranju u zajednicu kojemu je glavni cilj bio sprječiti bilo kakvu kreditnu diskriminaciju banaka i štedionica. Taj je zakon obvezao banke da dio depozita koji su prikupljeni na određenom području budu vraćeni u obliku kredita zajednici toga područja, a naročito se to odnosi na područja gdje žive obitelji sa srednjim ili niskim primanjima. Prema istraživanjima dokazano je da je zbog primjene CRA povećano bankovno kreditiranje socijalno ugroženih građana. Osim zakona o reinvestiranju u zajednicu, donesen je zakon o jednakom pravu na kredit koji je zabranio bilo kakvu nacionalnu, spolnu, rasnu, dobnu diskriminaciju i diskriminaciju prema bračnom statusu. Zakon o poštenom kreditiranju prisilio je banke na informiranje o kamatnjacima i visini naknada kod kreditiranja, a zakon o jasnom izvještavanju

⁶⁷ Stojanović, A., Leko, V. (2011): op.cit., str. 29-33.

omogućio je primateljima kredita da provjeravaju kreditna izvješća ili da isprave greške credit scoringa. Zemlje članice Europske unije nastoje osigurati minimum socijalne pravednosti i jednakosti te financijske uključenosti, a Hrvatska nema strategiju smanjenja financijske isključenosti budući da banke, državna tijela i zastupnici socijalno ugroženih skupina ne pridaju posebnu pozornost tom problemu.⁶⁸

Ublažavanju problema financijske isključenosti pridonosi društveno odgovorno poslovanje banaka, a društvena odgovornost definira se kao briga za dobrobit društva što ograničava ponašanje korporacija i pojedinaca od destruktivnih aktivnosti. Banke su profitno orijentirane institucije kojima je interes ostvarenje što je moguće većeg profita, međutim, one moraju voditi računa o interesima drugih strana te svojim poslovanjem doprinijeti punom razvoju gospodarstva. Orijentiranost na tradicionalne bankarske aktivnosti na lokalnom ili regionalnom geografskom području i područjima socijalno ugroženih skupina smatraju se glavnim odlikama društveno odgovornog bankarstva.⁶⁹

Osim društveno odgovornog poslovanja banaka bitnu ulogu u smanjenju financijske isključenosti ima utjecaj mikrofinanciranja. Siromašnom stanovništvu potrebne su financijske usluge kako bi se mogli nositi s povećanjem i smanjenjem prihoda i rashoda i s potrebama potrošnje. Ispunjenje takvih potreba omogućava mikrofinanciranje u smislu pristupa štednji, kreditu ili osiguranju. Mikrofinanciranje može se smatrati instrumentom kojim se smanjuje siromaštvo budući da mikroštednja i mikrokrediti omogućavaju siromašnom stanovništvu ulaganje novca u budućnost, a time se povećava njihov dohodak te su sposobni uložiti taj novac u obrazovanje i zdravlje i na taj način izaći iz siromaštva.⁷⁰

Mikrokrediti su krediti male vrijednosti, bez kolaterala i visokih kamatnih stopa koji siromašnima omogućuju brigu za sebe i svoje obitelji, odnosno omogućuju siromašnoj populaciji da se mogu nositi s troškovima suvremenog života. Mikrokrediti se dijele u četiri kategorije, a to su: Income Generation Loan, Mid Term Loan, Emergency Loan i Individual Loan. Osim mikrokredita, za ljude slabijih financijskih mogućnosti dostupne su usluge mikroosiguranja u slučaju smrti, bolesti, prirodne katastrofe. Za mikroosiguranje karakteristične su manje,

⁶⁸ Stojanović, A., Leko, V. (2011): op.cit., str. 29-33.

⁶⁹ Kundid, A. (2012) Društveno odgovorno poslovanje banaka u Republici Hrvatskoj, Ekonomska misao praksa, 21 (2), str. 498

⁷⁰ Matas, M. (2016): op.cit., str. 33

fleksibilne premije i manje pokriće te jednostavnost administracije. Postoje različiti oblici mikroosiguranja, a to su: životno mikroosiguranje koje je ujedno najzastupljeniji oblik mikroosiguranja, zatim, zdravstveno osiguranje i imovinsko osiguranje.⁷¹

Nadalje, većom zaštitom potrošača može se djelovati na smanjenje problema financijske isključenosti. Učinkovita primjena načela zaštite potrošača ovisi o učinkovitosti pravnih i nepravničkih modela zaštite. To se može vidjeti kod modela odgovornog kreditiranja koji pretpostavlja postojanje nepravničkih modela zaštite, a to su: razvijen sustav informiranja i financijsko opismenjavanje.⁷²

U današnje vrijeme financijsko obrazovanje postaje sve važnije zbog složenih i globalno povezanih financijskih sustava, a osim toga, financijske potrebe pojedinaca postaju sve zahtjevnije pa financijski obrazovane osobe bolje razumiju financijske proizvode i usluge. Financijsko obrazovanje osigurava određena znanja koja su pojedincima potrebna za razumijevanje financijskih podataka i jačanje blagostanja pojedinaca i njihovih obitelji, a to i jest glavna zadaća financijskog obrazovanja. Financijsko obrazovanje omogućuje pojedincima poboljšanje financijske pismenosti. Financijski pismeni pojedinci postaju svjesni financijskih mogućnosti i rizika te mogu donositi kvalitetnije odluke prilikom izbora financijskih usluga ovisno o njihovim osobnim potrebama.⁷³ U svrhu poboljšanja financijske pismenosti, zemlje u razvoju i razvijene zemlje usvajaju nacionalne programe financijskog obrazovanja kojima je cilj poboljšati financijsku pismenost pojedinaca. Najvažnije međunarodne institucije koje promiču financijsku pismenost su Europska unija, odnosno Europska komisija, Svjetska banka i OECD. Ciljevi programa financijskog obrazovanja u zemljama Europske unije su: informiranje potrošača o financijskim proizvodima, povećanje svijesti pojedinaca o financijskim potrebama i rizicima, omogućavanje pojedincima bolje razumijevanje financijskih proizvoda i usluga i omogućavanje potrošačima da upoznaju što je više moguće financijskih proizvoda kako bi kvalitetno mogli donositi odluke koji je financijski proizvod najprikladniji ovisno o njihovim financijskim potrebama. Financijsko opismenjavanje najviše bi koristilo donijelo financijski isključenim građanima, odnosno siromašnima i niskoobrazovanima koji bi s vremenom smanjili

⁷¹ Matas, M. (2016): op.cit., str. 21-26.

⁷² Grubišić, K. (2018) Odgovorno informiranje i financijsko obrazovanje kao mjerilo učinkovite građanskopravne i socijalne zaštite potrošača, Revija socijalne politike, 25 (3), str. 345

⁷³ Markulin, K. (2016) Utjecaj financijske edukacije na financijsku uključenost stanovništva. Diplomski rad. Zagreb: Ekonomski fakultet, str. 19

svoju prezaduženost i poboljšali kvalitetu života, a pristup financijskim proizvodima i uslugama postao bi im jednostavniji.⁷⁴ Prema OECD-u financijsko obrazovanje usmjereno je na skupine s niskim dohotkom, uključujući ruralno, izolirano i ugroženo stanovništvo te žene i mlade ljude. Osim navedenih skupina, programi za poboljšanje financijskog obrazovanja usmjereni su na starije stanovništvo, etničke manjine, migrante i roditelje.⁷⁵

Što se tiče Republike Hrvatske, svrha strategije je ostvarenje minimalnog životnog standarda stanovništva koje je najugroženije i sprječavanje novih pojava siromaštva i socijalne isključenosti. Ciljevi strategije borbe protiv socijalne isključenosti sukladni su ciljevima Europske strategije – Europa 2020., a ti ciljevi povezani su s Milenijskim ciljevima razvoja: aktivna uključenost ranjivih skupina u društvo i tržište rada, iskorjenjivanje siromaštva djece, sprječavanje diskriminacije ranjivih skupina, sprječavanje financijske isključenosti i prezaduženosti, integracija Roma i drugi.⁷⁶ Za ostvarenje tih ciljeva predložene su aktivnosti u osam strateških područja, a to su: obrazovanje, zapošljavanje, stanovanje, pristup socijalnim naknadama i uslugama, pristup zdravstvenom sustavu, borba protiv zaduženosti i financijska neovisnost, uravnoteženi regionalni razvoj te briga o starijim osobama.⁷⁷

⁷⁴ Markulin, K. (2016): op.cit., str. 25 i 53

⁷⁵ Atkinson, A., Messy, F. (2013). Promoting financial inclusion through financial education. Dostupno na: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/promoting-financial-inclusion-through-financial-education_5k3xz6m88smp-en;jsessionid=gqxGguLB4dL5sdmr5vdLMLTa.ip-10-240-5-71 (7.1.2020.)

⁷⁶ Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. – 2020.), Nacrt prijedloga, Zagreb, 2014., str. 16

⁷⁷ Ibid., str. 18

5. ZAKLJUČAK

Financijska isključenost kao pojam prvi puta se javlja 1993. godine zbog zabrinutosti oko ograničenog pristupa bankovnim uslugama, koji je nastao kao posljedica zatvaranja bankovnih podružnica. Financijska isključenost poznata i pod nazivom financijska ekskluzija označava isključivanje određenih skupina stanovništva s financijskog tržišta kojima je posljedično ograničen pristup osnovnim financijskim uslugama kao što su krediti banaka, korištenje usluga platnog prometa i drugi. Najčešće ugrožene skupine su osobe s niskim primanjima, nezaposlene osobe, invalidi, samohrani roditelji, umirovljenici, pripadnici nacionalnih manjina, osobe niskog obrazovanja, stanovnici teško dostupnih područja i informatički nepismene osobe.

Financijska isključenost prisutna je u svakoj zemlji u većoj ili manjoj mjeri. Dakle, financijska isključenost prisutna je kako u nerazvijenim zemljama tako i u razvijenim. U nerazvijenim zemljama ona se javlja kao posljedica siromaštva i socijalnih okolnosti, a u razvijenim zemljama kao posljedica djelovanja financijskih institucija s obzirom da su njihovi vlasnici fokusirani na ostvarivanje što je moguće većeg profita, a time određenim skupinama ljudi stvaraju barijere za korištenje financijskih proizvoda i usluga. Uzroci financijske isključenosti dijele se na nekoliko čimbenika, a to su: čimbenici potražnje, čimbenici ponude i sociološki čimbenici. S druge strane, posljedice financijske isključenosti dijele se na financijske i socijalne posljedice. Financijska isključenost ima financijske posljedice kada izravno ili neizravno utječe na način na koji pojedinci koriste svoje novčane resurse dok socijalne posljedice ima kada utječe na obrasce potrošnje pojedinca, raspodjelu dohotka i bogatstva te na način na koji pojedinci sudjeluju u gospodarskim aktivnostima.

Cilj rada bio je ukazati na problem financijske isključenosti, analizirati financijsku isključenost u odabranim zemljama Europske unije i navesti instrumente i strategije u svrhu smanjenja financijske isključenosti. U radu su analizirani pokazatelji financijske isključenosti u odabranim zemljama Europske unije i prikazana je usporedba istih među zemljama EU. Pokazatelji financijske isključenosti u odabranim zemljama Europske unije pokazuju da najveće razine financijske isključenosti ima Bugarska, a najviše financijski uključenih ima Njemačka. Promatrajući posjedovanje transakcijskog računa kao pokazatelja financijske isključenosti vidljivo je da Njemačka bilježi najveći postotak onih koji su posjedovali transakcijski račun u sve tri godine, a najmanji postotak zabilježen je u Bugarskoj i Poljskoj. Hrvatska je treća po redu

od navedenih zemalja s najvećim postotkom stanovništva koje je posjedovalo transakcijski račun. Što se tiče štednje kod financijskih institucija najveći postotci zabilježeni su u Njemačkoj i Španjolskoj, a slijede ih Češka, Hrvatska, Poljska i posljednja je Bugarska s najmanjim postotkom. Usporedbe radi, najveći postotak ljudi koji su štedili kod financijskih institucija u Bugarskoj iznosio je 28% dok je u Njemačkoj najveći postotak iznosio 58%. Promatrajući postotak ljudi koji su pozajmili novac od financijskih institucija najviše ih je bilo u Hrvatskoj i Njemačkoj, a najmanje u Bugarskoj, Češkoj i Poljskoj 2011. godine. U 2017. godini situacija se promijenila pa su tako otežan pristup kreditima imali stanovnici Hrvatske, Bugarske i Češke, a najviše financijski uključeni bili su Poljaci, Nijemci i Španjolci.

S ciljem smanjenja financijske isključenosti zemlje koriste različite mjere, ovisno radi li se o razvijenoj ili nerazvijenoj zemlji. Mjere koje koriste nerazvijene zemlje imaju za cilj povećati dostupnost financijskih usluga, a ne u potpunosti ukloniti problem financijske isključenosti budući da to duže vrijeme neće biti moguće. Razvijene zemlje koriste mjere u kojima sudjeluju državna tijela, središnje banke i predstavnici različitih socijalnih skupina. Ublažavanju problema financijske isključenosti svakako pridonosi društveno odgovorno poslovanje banaka, mikrofinanciranje, veća zaštita potrošača i financijsko obrazovanje.

LITERATURA

1. Anderloni L., Bayot B., Bledowski B., Drozdowska M., Kempson E. (2008.): Financial services provision and prevention of financial exclusion, European Commission
2. Ayadi, R., Rodkiewicz, J. (2007.): Tackling financial exclusion in Europe: The market response
3. Bejaković, P. (2016.): Osobna prezaduženost u Europskoj uniji kao odrednica socijalne isključenosti, Vol. 23, br.1, 137.-154. str.
4. Bledowski, P., Iwanicz-Drozdowska, M. (2007.): Financial Services Provision and Prevention of Financial Exclusion in Poland, national survey
5. Connolly, C., Georgouras, M., Hems, L., Wolfson, L. (2011.): Measuring financial exclusion in Australia, the centre for social impact for national Australia bank
6. Čada, K. (2015.): Analysis of socially excluded localities in the Czech Republic, European social fund in the Czech Republic
7. Doolittle, L. (2018.). Defining Financial Exclusion: why we need focus on the problem, not just the solution. Dostupno na: <https://medium.com/s3idf/defining-financial-exclusion-why-we-need-to-focus-on-the-problem-not-just-the-solution-37117b8f6507>
8. Gerovska-Mitev M. (2015.): Poverty and Social Exclusion in Macedonia, Serbia and Croatia, Vol. 22, br.1, 81.-94. str.
9. Georgiev, Y. (2014.) Private indebtedness in Bulgaria-trends and comparisons with Central and South East European countries, Economic policy institute
10. Gloukoviezoff, G. (2007.): The link between financial exclusion and over-indebtedness
11. Grubišić, K. (2018.): Odgovorno informiranje i financijsko obrazovanje kao mjerilo učinkovite građanskopravne i socijalne zaštite potrošača, Vol. 25, br.3, 327.-348. str.
12. High risk of poverty or social exclusion for people in Bulgaria. Dostupno na: <https://www.novinite.com/articles/177427/High+Risk+of+Poverty+or+Social+Exclusion+for+People+in+Bulgaria+%E2%80%93+Report>
13. Horska, E., Szafranska, M., Matysik-Pejas, R. (2013.): Knowledge and financial skills as the factors determining the financial exclusion process of rural dwellers in Poland, Vol. 59, br.1, 29.-37. str.

14. Kandilarov, E. (2019.) Levels of poverty and social exclusion in Bulgaria, Bulgaria social briefing, Vol. 18, br.3, 1.-7. str.
15. Kempson, E., Crame, M., Finney, A. (2007.): Financial services provision and prevention of financial exclusion
16. Kundid, A. (2012.): Društveno odgovorno poslovanje banaka u Republici Hrvatskoj, br.2, 497.-528. str.
17. Markulin, K. (2016.): Utjecaj financijske edukacije na financijsku uključenost stanovništva, diplomski rad
18. Matas, M. (2016.): Uloga mikrofinanciranja u smanjivanju financijske isključenosti, diplomski rad
19. Mercado, R., Park, C. (2018.): Financial inclusion, poverty and income inequality, Vol. 63, br. 1, 185.-206. str.
20. Mijs, W. (2015.): Financial education-national strategies in Europe
21. OECD (2013.): Promoting financial inclusion through financial education. Dostupno na: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/promoting-financial-inclusion-through-financial-education_5k3xz6m88smp-en;jsessionid=gqxGguLB4dL5sdmr5vdLMLTa.ip-10-240-5-71
22. Smyczek, S., Matysiewicz, J. (2014.) Financial exclusion as barriers to socio-economic development of the Baltic sea region, University of economics in Katowice
23. Stojanović A., Leko V. (2011.): Modeli financiranja namjena koje sadrže javni interes, Grafit-Gabrijel d.o.o., Zagreb
24. Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. - 2020.), Nacrt prijedloga, Zagreb, 2014.
25. Svedrec, A. (2015.): Analiza pokazatelja financijske isključenosti u svijetu, diplomski rad
26. Šućur, Z. (2004.): Socijalna isključenost: pojam, pristupi i operacionalizacija, Vol. 35, br.1-2, 45.-60. str.

POPIS TABLICA

Tablica 1: Pokazatelji financijske isključenosti u odabranim zemljama Europske unije u 2011., 2014. i 2017. godini, u %	41
---	----

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Posjedovanje transakcijskog računa u 2011., 2014. i 2017. godini u RH, u %	19
Grafikon 2: Korištenje interneta za plaćanje računa u 2017. godini u RH, u %	20
Grafikon 3: Štednja kod financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u RH, u %	20
Grafikon 4: Pozajmljen novac od financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u RH, u %	21
Grafikon 5: Posjedovanje transakcijskog računa u 2011., 2014. i 2017. godini u Češkoj, u %....	23
Grafikon 6: Korištenje interneta za plaćanje računa u 2017. godini u Češkoj, u %	24
Grafikon 7: Štednja kod financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Češkoj, u %	24
Grafikon 8: Pozajmljen novac od financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Češkoj, u %	25
Grafikon 9: Posjedovanje transakcijskog računa u 2011., 2014. i 2017. godini u Poljskoj, u %..	27
Grafikon 10: Korištenje interneta za plaćanje računa u 2017. godini u Poljskoj, u %	28
Grafikon 11: Štednja kod financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Poljskoj, u % ..	28
Grafikon 12: Pozajmljen novac od financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Poljskoj, u %	29
Grafikon 13: Posjedovanje transakcijskog računa u 2011., 2014. i 2017. godini u Bugarskoj, u %	30
Grafikon 14: Korištenje interneta za plaćanje računa u 2017. godini u Bugarskoj, u %	31
Grafikon 15: Štednja kod financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Bugarskoj, u %	32
Grafikon 16: Pozajmljen novac od financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Bugarskoj, u %	33
Grafikon 17: Posjedovanje transakcijskog računa u 2011., 2014. i 2017. godini u Njemačkoj, u %	34
Grafikon 18: Korištenje interneta za plaćanje računa u 2017. godini u Njemačkoj, u %	35
Grafikon 19: Štednja kod financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Njemačkoj, u %	35
Grafikon 20: Pozajmljen novac od financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Njemačkoj, u %	36
Grafikon 21: Posjedovanje transakcijskog računa u 2011., 2014. i 2017. godini u Španjolskoj, u %	38
Grafikon 22: Korištenje interneta za plaćanje računa u 2017. godini u Španjolskoj, u %	39

Grafikon 23: Štednja kod financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Španjolskoj, u %	39
Grafikon 24: Pozajmljen novac od financijskih institucija u 2011., 2014. i 2017. godini u Španjolskoj, u %	40

ŽIVOTOPIS

Ime i prezime: Ivana Benić

Mjesto i datum rođenja: Zagreb, 15.08.1995.

E-mail: ivanabenic5@gmail.com

Obrazovanje i osposobljavanje:

- Listopad 2018. – danas: Magistra ekonomije – diplomski studij, smjer “Financije”, Ekonomski fakultet u Zagrebu
- Listopad 2014. – rujan 2018.: Sveučilišna prvostupnica ekonomije – preddiplomski studij, Poslovna ekonomija, Ekonomski fakultet u Zagrebu
- Rujan 2010. – lipanj 2014.: Opća gimnazija Sesvete

Radno iskustvo:

- Listopad 2018. – danas: Rad u trgovini Konzum plus d.o.o., Zagreb
- Srpanj 2019. – kolovoz 2019.: Rad u trgovini Spar, Selce
- Lipanj 2018. – rujan 2018.: Rad u računovodstvu RIMMAL d.o.o., Zagreb
- Lipanj 2016. – srpanj 2016.: Administrativni asistent, BOLUS d.o.o., Zagreb
- Srpanj 2015. – kolovoz 2015.: Rad u arhivi, Odvjetničko društvo Hanžeković & partneri, Zagreb

Strani jezici: engleski jezik

Digitalne vještine: znanje u korištenju programa MS Office paketa

Vozačka dozvola: B kategorija